

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YUNANİSTAN GÜMÜLCİNE İLİ MEHRİKOZ
BÖLGESİNDEKİ DOĞUM, SÜNNET, EVLENME VE
ÖLÜM İLE İLGİLİ ÖRF VE ADETLERİN
SOSYOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Chousein BOSTANTZI

Danışman
Doç. Dr. Ejder OKUMUŞ

İZMİR - 2008

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YUNANİSTAN GÜMÜLCİNE İLİ MEHRİKOZ
BÖLGESİNDEKİ DOĞUM, SÜNNET, EVLENME VE
ÖLÜM İLE İLGİLİ ÖRF VE ADETLERİN
SOSYOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Chousein BOSTANTZİ

Danışman

Doç. Dr. Ejder OKUMUŞ

İZMİR - 2008

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “YUNANİSTAN GÜMÜLCİNE İLİ MEHRİKOZ BÖLGESİNDEKİ DOĞUM, SÜNNET, EVLENME VE ÖLÜM İLE İLGİLİ ÖRF VE ADETLERİN SOSYOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Adı SOYADI

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Chousein BOSTANTZİ
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Programı : Din Sosyolojisi
Tez Konusu : YUNANİSTAN GÜMÜLCİNE İLİ MEHRİKOZ
BÖLGESİNDEKİ DOĞUM, SÜNNET, EVLENME VE ÖLÜM İLE İLGİLİ ÖRF VE
ADETLERİN SOSYOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA	☐	OY BİRLİĞİ	☐
DÜZELTİLMESİNE	☐	OY ÇOKLUĞU	☐
REDDİNE	☐		

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir.	☐	Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir.	☐	
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	☐	
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	☐	

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**YUNANİSTAN GÜMÜLCİNE İLİ MEHRİKOZ BÖLGESİNDEKİ
DOĞUM, SÜNNET, EVLENME VE ÖLÜM İLE İLGİLİ ÖRF VE
ADETLERİN SOSYOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**
Chousein BOSTANTZİ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Din Sosyolojisi Programı

Bu çalışmada Yunanistan, Gümülcine ilinin Mehrikoz Bölgesinde geçiş dönemleri olan doğum, evlenme, ölüm âdetleri ve bunlara bağlı halk inançları, sosyolojik açıdan değerlendirmeye çalışılmıştır.

Çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Doğum ele alınmıştır. Doğumdan kısa bir süre sonra gerçekleşen ‘sünnet’ konusu da bu kapsamda ele alınmıştır. İkinci bölümde, ‘Evlenme’ konusu, üçüncü bölümde ise ‘Ölüm’ konusu ele alınmıştır.

Doğum, Sünnet, Evlenme ve Ölüm ile ilgili ele alınan konularda sosyolojik olarak yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilerin verilmesinin ardından Batı Trakya – Mehrikoz halkının sözlü kaynaklardan edinilen âdet, inanç ve uygulamalar aktarılmıştır. Sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilere dayalı âdet, inanç ve uygulamaların geleneksel Türk kültürü ile olan ilişkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmanın sonucunda Mehrikoz halk kültüründe, Anadolu’nun inanç ve kültür yapısının izlerinin bulunduğu görülmüştür. Önemli ölçüde İslâm dininden kaynaklanan bu izlerin bugünkü Mehrikoz halkının adet, inanç ve günlük kültüründe görmekteyiz.

**Anahtar Sözcükler: Batı Trakya – Mehrikoz Bölgesi, Doğum, Sünnet,
Evlenme, Ölüm.**

ABSTRACT

Master Thesis

**A SOCIOLOGICAL ASSESSMENT ON CUSTOMS AND TRADITIONS
ON BIRTH, CIRCUMCISION, MARRIAGE, AND DEATH IN
MEHRIKOZ REGION OF KOMOTINI, GREECE**

Chousein BOSTANTZI

**Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department Philosophy and Relation Science
Relation Sociology Program**

In this study, customs and related folk beliefs on the transition periods of human life, namely birth, marriage and death in Mehrikoz Region of Gümülcine (Komotini), Greece are handled in sociological terms.

The study consists of three parts. In the first part, birth was handled. ‘Circumcision’, which takes place shortly after birth was also handled under this title. In the second part ‘marriage’ and in the third part ‘death’ was handled.

After having reviewed and summarized the relevant information found in written sources on birth, circumcision, marriage and death customs, beliefs and practices acquired from oral sources of residents of Mehrikoz in Western Thrace were given in detail. It was tried to find out the relation between these customs, beliefs and practices and those found in the old Turkish culture.

As a result of this study, it was found out that Mehrikoz folk culture has imprints of Anatolian belief and culture. These imprints, which mainly stem from Islam are still observed in customs, beliefs and daily culture of Mehrikoz region.

**Keywords: Western Thrace – Mehrikoz Region, Birth, Circumcision,
Marriage, Death.**

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
a. ÇALIŞMAYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	4
a.1. Konu.....	4
a.2. Amaç.....	5
a.3. Kapsam, Sınır ve Yöntem.....	5
a.4. Hipotezler.....	6
b. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	6

I.BÖLÜM

DOĞUM VE SÜNNET

1. DOĞUM VE SÜNNET.....	8
1.1. DOĞUM.....	10
1.1.1.Doğum Öncesi.....	11
1.1.1.1. Doğum Öncesi / Gebelik.....	14
1.1.1.2. Çocuğun Cinsiyeti.....	17
1.1.1.3. Doğumun Gerçekleşmesi.....	18
1.1.2.Doğum Sonrası.....	20
1.1.2.1. Ad Vermenin Önemi.....	21
1.1.2.2. Çocuk Ziyareti.....	23

1.1.2.3. Çocuğun Hastalanması, Nazar Değmesi.....	24
1.1.2.4. Kırklama.....	27
1.2. SÜNNET.....	30
1.2.1. Çocuğu Sünnet Ettirmek.....	30
1.3. DEĞERLENDİRME.....	32

II.BÖLÜM

EVLENME

2. EVLENME.....	34
2.1. Evlilik Hazırlıkları.....	36
2.1.1. Kız İsteme.....	38
2.1.2. Söz Kesme.....	41
2.1.3. Nikah Kıymak.....	42
2.1.4. Harman Günü.....	44
2.1.5. Çeyiz.....	48
2.2. Düğün.....	50
2.2.1. Kına Gecesi.....	51
2.2.2. Düğün Günü.....	53
2.3. Düğün Sonrası ve Gozba.....	58
2.4. Değerlendirme.....	59

III.BÖLÜM

ÖLÜM

3. ÖLÜM.....	60
3.1. Ölüm Alametleri.....	60
3.1.1. Ölüm Belirtileri ve Ölüm.....	61
3.2. Cenazenin Yıkaması.....	64
3.2.1. Kefenleme.....	66

3.3. Cenaze Namazı.....	67
3.3.1. Cenazenin Defni.....	68
3.4. Ölüm Sonrası ve Ailesine Yapılan Ziyaretler.....	71
3.5. Değerlendirme.....	72
SONUÇ.....	74
BİBLİYOGRAFYA.....	78

KISALTMALAR

a.e., : Aynı Eser

bs., : Basım/Baskı

c. : Cilt

Çev. : Çeviren

DİA. : Diyanet İslam Ansiklopedisi

M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

s. : Sayfa numarası

ss. : Sayfalar arası

SBE. : Sosyal Bilimler Enstitüsü

sy. : Sayı

Ünv. : Üniversitesi

vd. : Ve Devamı

vs. : vesaire

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

İnsan canlılar dünyasında yer almasına rağmen sıradan bir canlı değildir. Çünkü insanı diğer canlılardan ayıran ve canlı-üstü bir varlık haline getiren akıldır. İnsan aklını kullanarak kültür ve uygarlığı yaratmıştır.¹ İnsanlar hangi ırktan olursa olsun, eşit yeti ya da benzer yeteneklere sahip olmalarından dolayı, edindikleri kültürel içerik, yaşadıkları bölge, ülke, toplum, yöre, klan ve aileye göre değişiklik gösterir.² Her toplum kendine özgü kültüre sahiptir ve bu onu diğerlerinden ayırır.³

Kültür “*Bir insan topluluğunun (milletin) nesilden nesile aktardığı, gelenek halinde devam eden maddi ve manevi varlıkların, değerlerin bütünü; inanç, fikir, bilgi, sanat, adet ve gelenekleri bütünüyle yaşayış ve davranış şekli*”dir.⁴

Kültürün yaratıcısı ve alıcısı insan olduğu için⁵ bireyin ihtiyaçları karşılandığında, doyum sağlanıp yerine getirildiği sürece kültür sürekliliğini sağlar. Bu sürekliliğinin devamını sağlayan örf, adet, gelenek ve göreneklerdir.⁶

Örf “*kanunlarda belirlenmemiş olduğu halde, halkın kendiliğinden uyduğu kuralların hepsi, gelenek, görenek ve adetlerdir*”⁷. Adet ise “*yapılması alışkanlık haline gelmiş davranışlar, huy, tabiat, tarz, usul*”dür.⁸ Örf ve adetler toplumda kendiliklerinden oluşan ve toplumdaki ilişkileri yöneten sosyal normlardır. Örf ve adetler yerlere ve zamanlara göre değişiklik gösterir.⁹ Gelenek ise “*bir toplulukta, nesilden nesile aktarılan ve bu özelliğinden dolayı saygı*

¹ Bozkurt GÜVENÇ, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, 11. bs, İstanbul Ekim 2005, s. 275.

² a.e., s. 279.

³ Ünver GÜNAY, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yay., İstanbul 2000, s. 22.

⁴ **Örnekleleriyle Türkçe Sözlük**, M.E.B. Yay., İstanbul 2000, c. 2, s. 1826.

⁵ Zeki ASLANTÜRK ve M. Tayfun AMMAN, **Sosyoloji, Kavramlar-Kurumlar-Süreçler-Teoriler**, Çamlıca Yay., 4. bs., İstanbul 2001, s. 227.

⁶ B. GÜVENÇ, a.e., s. 102-103.

⁷ **Örnekleleriyle Türkçe Sözlük**, c. 3, s. 2228.

⁸ **Örnekleleriyle Türkçe Sözlük**, c. 1, s. 29.

⁹ Ü. GÜNAY, a.e., s. 21.

duyulan ve yaşatılan bilgi, davranış şekilleri, kültür değerleri vb. töreler"dir.¹⁰ Görenek ise, "*insanların birbirinden görerek yaptıkları şey, âdet, usul, itiyat, örf*"tür.¹¹ Örf ve adetler bir yasa konumundayken, gelenek ve görenekler *sosyal ve kültürel* miras konumundadırlar.¹²

Toplumsal değerler; *iyi ve kötüyü, güzel ve çirkini, saygıyı ve saygısızlığı, hoş olanla olmayanı tanımlar ve uğrunda yaşanılması veya ölünmesi gerekeni belirler*.¹³ Değerler, uygarlıklara aynı uygarlık içinde yer alan gruplara ve sosyal kategorilere göre değişirler.¹⁴ Bu grupların içinde birey ilk andan itibaren içine doğduğu kültür tarafından o kültürün değer, anlam ve normlarıyla kuşatılır ve bütünleşir.¹⁵ Birey doğduğu kültür ile bütünleşmek için belirli 'geçiş dönemleri'nden geçer. Doğum, sünnet, evlenme ve ölüm gibi dönüm noktalarından oluşan geçiş dönemleri, tören ve kutlamalar, halk inançları, o halk kültürünün temelini oluşturmaktadır. Bireyin doğum ile başlayan bu geçiş dönemleri hayati öneme sahiptir. Doğum bireyin dünya ile tanışmasının ilk basamağıdır.

Doğumun sözlük manası "*doğma, dünyaya gelme, tevellüt, vilâdet*"tir.¹⁶ Doğum biyolojik bir olay olduğu kadar etrafında kümelenen pek çok adet ve inanışla aynı zamanda sosyo-kültürel bir olaydır.¹⁷ Müslüman toplumlarda doğan çocuk erkek ise belli bir yaşa geldiğinde sünnet ettirilir. Sünnet "*Erkek çocukta, üreme organının ucundaki deriyi çepeçevre kesmek*" tir.¹⁸ Erkek çocuğunu sünnet etme konusu, *antropolojik, sosyolojik ve psikolojik* yönleri olan çok geniş kapsamlı bir konudur.¹⁹ Sünnet olmakla birlikte erkek çocuk hayatının yeni bir

¹⁰ Örnekleriyle Türkçe Sözlük, c. 2, s. 976.

¹¹ Örnekleriyle Türkçe Sözlük, c. 2, s. 1031.

¹² Ü. GÜNAY, a.e., s. 21-22.

¹³ Önal SAYIN, *Sosyolojiye Giriş*, Üniversite Kitapları, İzmir 1994, s. 150.

¹⁴ a.e., s. 150.

¹⁵ Kudret EMİROĞLU & Suavi AYDIN, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., 1. Basım, Ankara 2003, s. 536-537.

¹⁶ Örnekleriyle Türkçe Sözlük, c. 1, s. 689.

¹⁷ Aktan Müge ERCAN, *Gelibolu Yarımadası'nın Geçiş Dönemi Adetleri Üzerine Bir İnceleme (Doğum-Düğün-Ölüm)*, Basılmamış Doktora Tezi, Çanakkale 2002, s. 35.

¹⁸ Örnekleriyle Türkçe Sözlük, c. 4, s. 2629.

¹⁹ Bekir ONUR, *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2005, s. 203.

yaşam dönemine geçer. Doğum ve sünnet gibi yeni bir yaşam durumuna geçişi ifade eden evlenme, toplumsallaşma sürecinin en önemli aşamasıdır.

Evlenme, “1- kanunların uygun gördüğü şekilde bir araya gelmek, nikâhlanmak, izdivaç yapmak, teehhül etmek. 2- Bir kadın ve erkeği kanunlara, törelere ve dine göre uygun şekilde bir araya getirme”dir.²⁰ Evlenme hem kıza hem de erkeğe yeni bir sosyal statü kazandırdığı için, aileler arasında yeni bir dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkileri belirlemesi ve düzenlemesi açısından geleneksel toplumlarda her zaman önemli bir olay olarak görülmüştür.²¹

İnsanın toplumdaki en son aşaması ölümdür. Ölüm, “İnsan için hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ölmek, vefat, mevt, irtihal”dir.²² Ölüm mutlaka bir gün gelecek, hatta her an olabilecek bir olaydır. “Her canlı ölümü tadacaktır”.²³ Yaşamın sonu olarak kabul edilen ölüm tüm toplumlarda ürkütücü bir olay olarak kabul edilmektedir. Doğum, sünnet ve evlenmeden sonra bu dünyada yaşamın sonu manasında olan ölümün etrafında da yaşamın diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi birçok gelenek, görenek, adet, inanç ve uygulama gelişmiştir.

Yaptığımız bu çalışma ile Batı Trakya'nın Mehrikoz Bölgesinde yaşayan halk kültürü öğelerini olduğu gibi kayıt altına alıp yok olmasını engellemeyi ve bu kültür birikimini gelecek kuşaklara aktarmayı amaçladık. Uzun bir süreç içinde oluşan halk kültürü öğeleri derlenerek kayıt altına alınmadığı takdirde gelecek kuşaklara aktarılamama ve unutulup yok olma durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Değişen bu kültür değerlerinin takibi ve incelenmesi halk kültürü açısından önem arz etmektedir. Halk kültürü öğeleri insanı geçmişine bağlar ve geleceğini şekillendirmesini sağlar. Böylelikle birbiriyle etkileşim halinde, belirli kuralları bulunan uyum içerisinde topluluklar oluşur.

²⁰ Örnekleriyle Türkçe Sözlük, c. 1, s. 875.

²¹ B. GÜVENÇ, a.e., s. 243; William A. Haviland, **Kültürel Antropoloji**, Çev. Hüsamettin İnanç ve Seda Çiftçi, Kaknüs Yay., İstanbul 2002, s. 263.

²² Örnekleriyle Türkçe Sözlük, c. 3, s. 2217.

²³ Kur'an, 3/185.

Çalışmamızda yazılı ve sözlü kaynaklardan bilgiler toplamaya çalıştık. Kaynak kişi sayısını mümkün ölçüde fazla tutarak yöre kültürü hakkında doğru tespitlerde bulunmayı hedefledik.

a- ÇALIŞMAYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

a.1. Konu

Yunanistan (Batı Trakya) Gümülcine vilayetinin Mehrikoz Bölgesi'nde yaşayan Müslüman Türk halkının -Doğum, Sunnet, Evlenme ve Ölüm- ile ilgili örf, adet, inanç ve uygulamalarının sosyolojik açıdan değerlendirilmesi tezimizin konusunu oluşturmaktadır.

Toplumlar, kültür, gelenek ve inanç sistemlerini bir miras olarak geçmişten, yani tarihi oluşumlarından devralır.²⁴ Her gelenek, bu nedenle toplumların ortak yarattığı ve kolektif davranışlarının bir ürünüdür.²⁵

İnsanın doğumundan ölümüne kadar geçen sürede, hayatını etkileyen gelenekler ve pratikler Türk Müslüman toplumunda coğrafi, ekonomik ve yöresel farklılıklar sebebiyle az da olsa çeşitlilik gösterir.

İnceleme alanı olarak seçtiğimiz Batı Trakya'nın Gümülcine vilayeti, Mehrikoz Bölgesi, Bulgaristan'ın Rodop Dağları'nın eteklerinde yerleşmiş olan köylerden oluşmaktadır. Bu yöre dağlık ve ulaşımı zor olan bir coğrafi yapıya sahip olup, etkileşime ve değişime uzak yerlerdir. Bu yüzden bölgede yaşayan halkın şehir kültürüyle etkileşimi asgari düzeyde olmuştur. Dolayısıyla o kültür, büyük ölçüde kendini korumuştur.

Böyle bir kültüre sahip olan ve zaman içerisinde yok olabilecek bu zenginliğin değerlendirilmesinin faydalı olacağı kanısındayız. Şimdiye kadar bu

²⁴ Erol GÜNGÖR, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, Ötüken Neşriyat, 2. bs., İstanbul 1984, s. 78-79.

²⁵ Sefa ŞİMŞEK, **Törelere Aynasında Doğu ile Batı, Kan davası ve Düello Gelenekleri**, Asa Kitabevi, Bursa 1998, s. 37.

bölgeyle ilgili böyle bir çalışmanın hiç yapılmamış olması bizde bu doğup büyüdüğümüz bölgeyi inceleme fikrini oluşturmuştur.

a.2. Amaç

Çalışmamızla zengin bir Türk İslam kültürüne sahip olan Batı Trakya'nın Gümülcine vilayeti Mehrikoz bölgesi âdet, inanç ve uygulamalarını incelemeyi amaçladık. Bu ürünlerin toplum içerisindeki eski uygulanırlıklarının ve işlevlerinin ele alınması ve günümüzle de karşılaştırılması bir diğer amacımızdır. Böylelikle bu zengin kültürün gelecek kuşaklara aktarılması da amacımız kapsamındadır. Ayrıca çalışmamızın bu alanda bundan sonra yapılacak araştırmalara katkı sağlaması da hedeflenmektedir.

a.3. Kapsam, Sınır ve Yöntem

İnceleme alanımız Yunanistan'ın Gümülcine vilayetinin, Mehrikoz Bölgesi merkezi ve buna bağlı köyleri ile sınırlıdır. Çalışmada, sosyolojik dokümantasyon tekniğinden yararlanılmış, gözlem tekniği kullanılmış ve kaynak kişilere başvurulmuştur.

Kaynak kişilerin belirlenmesinde ve onlara ulaşmada, bölgeyi çok iyi bilen kişileri seçmeyi esas aldık. Ayrıca sağlıklı bilgilere ulaşabilmek için bu kaynak kişilerden en yaşlı ve köyden en az ayrılmış olanlarını görüşme için seçmeye çalıştık. Görüşmeleri 5 ay süreyle (Kasım 2006 – Nisan 2007) Mehrikoz bölgesinin “**Mehrikoz, Manastır, Hebilköy, Örpek, Çuka, Salıncak, Atmezar, Beşikli, Karadere ve Fırlıç**” köylerinde gerçekleştirdik.

Görüşmeler sırasında teknik malzeme olarak ses kayıt cihazı kullanarak konuşmaları en doğru şekilde kaydetmeye çalıştık. Mehrikoz bölgesinde yapılan çalışmada elde edilen veriler, kaynak kişilerin anlattıklarına müdahale edilmeden

sadece Pomakça'dan Türkçe'ye tercüme edilerek ve/veya ifade bozuklukları düzeltilerek, içeriğe dokunulmadan olduğu gibi verilmeye çalışılmıştır.

a.4. Hipotezler

Çalışmanın kuramsal altyapısına yönelik kaynaklar Türk-İslam kültürüne ilişkin olup çalışma boyunca yapılan gözlemler Batı Trakya'nın Mehrikoz bölgesinde yaşayan halkın bu kültüre ne derece yakın olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda çalışmaya temel teşkil eden hipotezler şu şekilde sıralanabilir:

- a) Batı Trakya'nın bu bölgesinde yaşayan halk kökenleri Anadolu'ya uzanan ortak bir kültürün bu bölgedeki devamını temsil etmektedir;
- b) Çalışmaya temel teşkil eden bölgenin yerel kültürü, kendi içinde devamlılık arz eden geniş bir coğrafyanın hâkim kültürüyle uyum içindedir;
- c) Bu kültür büyük ölçüde İslam dininin temel akideleriyle şekillenmiştir.

b- Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler

Batı Trakya, bilindiği gibi Yunanistan'ın Kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Trakya Doğu ve Batı olmak üzere iki kısma ayrılır. Doğu Trakya, bugünkü Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki arazisini teşkil eder. Diğer kısmı ise Batı Trakya olup, 1913'te kurulan Batı Trakya Hükümet-i Müstakillesi sınırları esas alındığında bir kısmı Yunanistan'ın, diğer bir kısmı ise Bulgaristan'ın sınırları içinde bulunmaktadır. 1923 Lozan Anlaşmasıyla sınırları çizilen Batı Trakya ise bugün tamamen Yunanistan'ın idaresi altında olan bölgedir.²⁶

²⁶ Yusuf HALAÇOĞLU ve Halit EREN, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 5, **Batı Trakya Maddesi**, İstanbul 1992, s. 144.

Günümüzde Batı Trakya doğudan Meriç nehriyle Türkiye'den, batıdan Mesta Karasu nehriyle Makedonya'dan, Kuzeyden Rodop dağları ile Bulgaristan'dan ayrılmış olup güneyden de Ege deniziyle çevrilidir. Bölge İskeçe (Xanthi), Gümülcine (Komotini) ve Meriç (Evros) vilayetlerinden oluşmaktadır.²⁷

Araştırma alanımız Gümülcine (Komotini) vilayetinin, Mehrikoz bölgesidir. Bugün Gümülcine, yarı yarıya Müslüman Türk ve Ortodoks Yunan nüfustan oluşmaktadır. 40 bin nüfuslu bir yerleşim merkezidir. Batı Trakya Müslümanlarının dini ve kültürel merkezi konumundadır.²⁸

Gümülcine vilayetinin Mehrikoz Bölgesi'nde yaşayan halkın tamamı Müslüman Türk'tür. Mehrikoz Bölgesi dağlık ve engebeli, derin vadili bir alanın üzerine kurulmuş olup, yaz ayları serin geçer. Mehrikoz Bölgesinin halkı yoğun olarak son dönemde yurt dışına ve Gümülcine'ye göç etmektedir. Mehrikoz Bölgesi karasal iklim altındadır. Bu yüzden kışlar çok soğuk ve kar yağışlıdır.

Bazı yerlerinde kar yağışı metrelerce olmakta ve gece-gündüz ve yaz-kış sıcaklık farkı yüksek olmaktadır. Yükselti fazla olduğundan yazları çok sıcak geçmez. Yeterince yağış aldığından bitki örtüsü ormanlıktır.

Mehrikoz Bölgesi '*nahiye*'²⁹ olup köylerden oluşmaktadır. Son nüfus sayımına göre Mehrikoz Bölgesi toplam 1.700 nüfusu barındırmaktadır. Göçler nedeniyle nüfus artışı yok denebilecek düzeydedir.

Mehrikoz bölgesi ormanları çok olan bir bölgedir. Genellikle halkın geçimi tarım ve kerestecilikten oluşmaktadır. Halkın ekonomik durumu orta düzeydedir.

²⁷ a.e., s. 144.

²⁸ Machiel KIEL, **DİA**, c. 14, **Gümülcine** Maddesi, İstanbul 1996, s. 268-270.

²⁹ **Nahiye**; yerel yönetimlerde 'belde belediyesi', olarak adlandırılmaktadır.

BÖLÜM I

DOĞUM VE SÜNNET

1. Doğum ve Sünnet

Çalışmamızın bu bölümünde, doğum ve çocuğun sünnet edilmesi ele alınmaktadır. Doğum, doğum öncesi ve doğum sonrası olarak iki kısımda incelenmektedir. Sünnet ise ayrı bir alt başlık olarak incelenmektedir. Fakat Mehrikoz bölgesinde yaşayan halkın konu ile ilgili düşüncelerine yer vermeden önce, konuyu daha anlaşılır duruma getirmek için, önce sosyolojik bakış açısıyla tahlil etmeye çalışalım.

Evlilik ve aile kurumu, primitif zamanlardan bugüne kadar gelişme göstermiş, farklı biçimlerden geçerek günümüze kadar gelmiştir.³⁰ Çekirdek aile, vazgeçilmez toplumsal işlevler gören bir kurum olarak evrensel bir olgudur.³¹ Aile, hangi toplumda olursa olsun, çok özel bir nitelik taşımaktadır. Aile her şeyden önce çocuğu sosyalize eder, fakat çocuğa benimseteceği değerleri yaratan, oluşturan sadece ailesi değildir. Bu değerler dinden, ulustan ya da toplumsal sınıflardan gelir.³² Burada ailenin ve dinin işlevselliği ön plana çıkmaktadır. Buradaki işlevsellik kavramı; “*insanlara toplumsal hayatı düzen içinde bir topluluk olarak yaşama imkânı veren uyum sağlayıcı bir mekanizma şeklinde bir kültür kavramsallaştırmasına dayanır*”.³³ Dinsel kurumlar, hem verili bir toplumsal ilişkiler sistemini simgeler hem de ritüeller aracılığıyla onun işlevselliğine ve sürekliliğine yardımcı olur. Yani din ve toplumsal yapı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.³⁴ *Din doğuşundan itibaren insanları Allah’a bağlarsa da ona gelenek adı verilemez. İlk tâbilerinin üzerinden iki ya da üç nesil*

³⁰ Tom B. BOTTOMORE, **Toplumbilim, Sorunlarına ve Yazınına İlişkin Bir Kılavuz**, Çev. Ünsal Oskay, Doğan Yay., Ankara 1977, s. 199.

³¹ **a.e.**, s. 200.

³² **a.e.**, s. 201.

³³ Brian MORRIS, **Din Üzerine Antropolojik İncelemeler**, Çev. Tayfun Atay, İmge Kitabevi., Birinci bs., Ankara, 2004, s. 201.

³⁴ **a.e.**, s. 206.

*geçince din bir gelenek haline alır. Gelenek, dine ve vahye, kutsallığa, otoriteye, sürekliliğe ve zahiri-batini hakikatin düzenli biçimde aktarılmasına bağlıdır.*³⁵

Sosyolojik bulgular incelendiğinde, inançsız bir toplumun var olmadığı görülür. Her toplum bir düşünce ve bir inanca sahip olmuştur. Her toplumun kendine göre bir inanç sistemi vardır. Dinler sosyal bir olgu olarak toplumlarda var olduğu için her din mutlaka toplum kültüründen ve yapısından etkilenmiştir. İlahi dinlerin hiçbiri eski yerel inançlarından kurtulamamıştır. İlahi dinler ile halk inançları sürekli bir etkileşim içinde olmuştur. Din bir milleti millet yapan değerlerin çoğunu içine barındırdığı için kültürünün temel unsurlarından biridir.³⁶ Mehrikoz halkı, bir azınlık olmasıyla birlikte, milli örf ve adetlerine önem vermekte, örf ve adetlere adeta dinden daha fazla bağlılık göstermektedir. Halk, kendine ait doğum, sünnet, evlenme ve ölümle ilgili geleneklerini miras yoluyla bugüne kadar getirmiş ve unutmamıştır.

Sosyal bilimlerde kültür denince, bir topluluğun kendi hayati problemlerini çözmek üzere denediği ve uzun yıllar içinde standart hale getirdiği usuller ve vasıtalar anlaşılır.³⁷ Geleneksel kültürde din ve gündelik hayatın öğeleri bütünleşmiştir. Kültürü dinsel olandan, dinsel olanı gündelik olandan ayırtmak güçtür.³⁸ İnsan kültürünün içinde, izinde ve gölgesinde olup onun hem tüketicisi, hem yorumlayıcısı hem de değişimin sağlayıcısıdır. Kültürün üreticisi de insandır. Kişisel ve toplumsal düzeydeki deneyim zenginliği de zaman içinde bu kültüre dâhil olur.³⁹ Her ne kadar modernleşme ile birlikte dinlerin, insanın hayatından çekileceği varsayılmış ise de, bu varsayım yerini dinlerin yeniden canlanması olgusuna terk etmiştir.⁴⁰

³⁵ Mehmet Vural, “Gelenek ve Dinlerin Aşkın Birliği”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, sy. 25, Kasım-Aralık-Ocak 2003-04, Ankara 2003, s. 163.

³⁶ Durmuş TATLILIOĞLU, **Türkmen İrımları (Halk İnançları)**, <http://www.cumhuriyet.edu.tr-/edergi/makale/278.pdf>, Son erişim; 18 Nisan 2008.

³⁷ Erol GÜNGÖR, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, Ötüken Neşriyat, 5. bs., İstanbul 1986, s. 76.

³⁸ Necdet SUBAŞI, “Kültürel Mirasın Çeşitliliği ve Seçicilik Sorunu”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, sy. 25, Kasım-Aralık-Ocak 2003-04, Ankara 2003, s. 139.

³⁹ **a.e.**, s. 137.

⁴⁰ Hüseyin YILMAZ, “Türk Müslümanlığı, Dindarlık ve Modernlik”, **İslamiyat Dergisi**, c. 5, sy. 4, Ekim-Aralık 2002, s. 62.

Din, toplumu ayakta tutan sosyal kurumlardan birisidir. Bütün toplumlarda din kurumu bulunmaktadır. Dinin toplumda birlik ve “bütünlüğü sağlamak”, “zihniyet kazandırmak”, “sosyal kontrol” gibi işlevleri bulunmaktadır.⁴¹

Kaynağını dinsel inançlardan alan kültürel unsurlar, toplum kalkınmasına çoğunlukla katkı yapmaktadır. Bu durum aynı zamanda, din ve inançların sosyal gerçekliğinin bir tezahürüdür.⁴²

Evrensel olarak kabul edilen dinlerde, din ve aile ilişkileri önemli bir yer tutmuş ve çocuğun ilk kalıcı tesirlere maruz kaldığı ailenin sağlam temeller üzerine kurulması için gayret gösterilmiştir.⁴³

Bilindiği gibi “Aile, ebeveyn ve çocuklardan oluşan en küçük sosyal birimdir. Bu birimin en önemli işlevi üremenin temini ve türün devamlılığını sağlamaktır. Aile, aynı zamanda bir dayanışma ve ekonomi birimi olduğu için, çocuğun içinde yaşadığı toplumsal çevreye uyarlanması için gereken kültür normlar ve kuralların öğrenildiği yerdir.”⁴⁴

1.1. DOĞUM

Bir insanın yaşamı üç önemli bölümünden oluşur. Bunlardan ilki doğumdur. Doğum, “bir canlının annesinin vücudundan ayrılarak bağımsız bir biyolojik varlık haline gelmesidir”⁴⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. Anneye benlik, babaya güven, akrabalara, temsil ettiği gruba kuvvet kazandıran ve yaşamın başlangıcını oluşturan⁴⁶ doğum olayına halk yaşamında büyük önem verilmiş, doğum ve doğumla ilgili safhalara bir takım geçiş törenleri eşlik etmiştir.

⁴¹ Ejder OKUMUŞ, **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan Yay., 2. bs., İstanbul 2006, s. 73 vd.

⁴² Abdurrahman KURT, “Toplum ve Din”, **Sosyolojiye Giriş**, Edisyon İhsan Sezal ve diğerleri, Martı Yay., Ankara 2002, s. 497.

⁴³ a.e., s. 533.

⁴⁴ K. EMİROĞLU & S. AYDIN, a.e., s. 20.

⁴⁵ Ömer DEMİR & Mustafa ACAR, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Vadi Yay., İstanbul 1997, s. 66.

⁴⁶ A. M. ERCAN, a.e., s. 35.

Halk inançlarına göre insanlar, tüm geçiş dönemlerinde olduğu gibi, doğum olayında da zararlı dış etkilerle ve doğaüstü kuvvetlerden gelen, tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu tehlikelere karşı koymak için de birtakım dinsel ve büyüsel uygulama ve pratiklere başvurmuşlardır.⁴⁷ Bölgemizde de bu uygulamalar hamilelik öncesinden başlayarak, hamilelik sırası ve hamilelik sonrasına kadar uzanan çok geniş bir tabloyu kapsamaktadır.

1.1.1. Doğum Öncesi

Ataerkil toplumlarda, doğum olayı hem kadın, hem de erkek için önem taşır. Doğum her ikisine de grup içerisinde saygınlık ve yeni bir statü kazandırmaktadır. Çünkü çocuğu olmayan kısır kadın grup içerisinde ne kadar ezikse, çocuğu olmayan erkek de aynı derecede rahatsızdır.⁴⁸ Bir kadın kaynak kişi tarafından “Çocuk her şeyden önce gelir, çocuğu olmayanın hiçbir şeyi yoktur. Çocuğa sahip olan her şeye sahiptir”⁴⁹ şeklinde önemi vurgulanan çocuk, ailenin temelidir⁵⁰. Geleneksel toplumlarda, evlilik kurumunun kutsal sayılan fonksiyonlarından biri de, kendi nesillerini devam ettirecek olan çocuğun doğumunu sağlamak, çifti bir araya getirmek ve sağlıklı bir ortamda doğup büyümelerine zemin hazırlamaktır. Evlenen çiftin, toplumda bir aile olarak kabul ve itibar görmeleri, genellikle çocuk sahibi olabilmek başarısını göstermesi ve yeteneğini ispatlamasına bağlıdır.⁵¹

Geleneksel Türk ailesinde neslin devamını sağlayan, gelecekte ailenin yaşlı üyelerine bakan ve ailenin ekonomik sorumluluğunu yüklenecek olan erkek çocuk olduğundan, erkek çocuk aynı zamanda itibar kaynağı olarak görülmektedir.⁵² Özellikle erkek çocuğu olmayan aileler, toplum içinde itibar kaybına uğramış⁵³ ve bu durumdan

⁴⁷ Sedat Veyis ÖRNEK, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, Gerçek Yay., İstanbul 1971, s. 135-136.

⁴⁸ A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 35-36.

⁴⁹ Kadın, Mehrikoz, 1933 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

⁵⁰ B. ONUR, **a.e.**, s. 105.

⁵¹ A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 36.

⁵² Feridun MERTER, **1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)**, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara 1990, s. 66.

⁵³ S. ŞİMŞEK, **a.e.**, s. 118.

kurtulmak için, kendi neslinin devamı konusunda da endişelere kapılarak, çocuksuzluklarının sebebini ve çaresini farklı yöntemlerle aramışlardır.⁵⁴

Batı Trakya Mehrikoz bölgesinde, her evli çiftten bir-iki sene içerisinde çocuk sahibi olmaları beklenir. Hamileliğin gerçekleşmemesi durumunda, eskiden⁵⁵ değişik yöntemlere başvurulurdu. Bu yöntemlerden bazıları, *türbeye gitmek*, *muska yazdırmak*⁵⁶ ve “şifalı su”ya⁵⁷ (dirka)⁵⁸ gitmektir. Günümüzde ise bu yöntemler geçerliliğini yitirmekle beraber, uzun süre tıbbi/bilimsel yöntemlerle hamile kalamayan bazı kişilerin bu yöntemlere de başvurduğu gözlemlenmiştir.

Konuyla ilgili kaynak kişilerin aktardıkları şöyledir;

*“Eve getirilen geline, çocuğu olması için ertesi gün yün verip ip yapmasını isterler. Yapacağı ipi de bir ağaca dolmasını isterler. Eğer ağaç meyve verirse kadın da çocuk sahip olur.”*⁵⁹

Çocuğun olmaması durumunda (özellikle erkek çocuğun olmaması), geleneksel yani erkeğin egemen olduğu toplumlarda kusur çoğu zaman kadında aranmaktadır.⁶⁰ Bu nedenle erkekten önce kadının birtakım çarelere başvurarak kısırlılığını gidermesi gerekmektedir. Bu uygulamaların dinsel olanına göre, çocuğu olmayan kadınlar adak adamaktadır.⁶¹ Konuyla ilgili kaynak kişilerin aktardıkları şöyledir;

*“Eğer çocuğum olursa tüm akraba ve köy halkına kurban eti dağıtacağım ve ziyafet vereceğim.”*⁶²

*“Çocuğa sahip olmak için hocaya gitmeye niyetlendim. Ve hocanın verdiği şifalı suyu da içtim. Ve sonra çocuğum oldu.”*⁶³

⁵⁴ A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 36.

⁵⁵ Eskiden derken, 2000 yılı ve öncesi kastediliyor.

⁵⁶ B. ONUR, **a.e.**, s. 188.

⁵⁷ S. V. ÖRNEK, **a.e.**, s. 104.

⁵⁸ Dirka; Şifalı su demektir (İnsan ayağı şeklinde olup, altından su fışkıran yerin adıdır).

⁵⁹ Kadın, Manastır, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

⁶⁰ F. MERTER, **a.e.**, s. 67.

⁶¹ B. ONUR, s. 188; Ahmet ŞENEL, **Niğde İlindeki Yaygın Halk İnanışları**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniv., Elazığ 2001, s. 11.

⁶² Erkek, Hebilköy, 1942 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

“Hocaya gittim, muska yazdı ve o muskayı belimde uzun zaman taşıdım.”⁶⁴

“Dirka’ya gittim ve oradaki suyla kendimi yıkadım. Daha sonra Rabbim bana çocuk bağısladı.”⁶⁵

“Hamile kalmam için dokuz ay belli aralıklarla hocaya gittim.”⁶⁶

“Eğer bir kadının çocuğu yaşamıyorsa, dokuz ay boyunca ayın çıkışındaki her Çarşamba günü hocaya giderdi.”⁶⁷

“15 sene evli olmama rağmen çocuğum olmuyordu, birçok doktora gittim. En sonunda Türkiye’de tüp bebekle çocuk sahibi oldum.”⁶⁸

“Uzun seneler çocuk sahibi olmadık. Hacca gidenlerden hep dua istedik. En sonunda da Hacca gitmek bize de nasip oldu. Arafat Dağı’nda dua ettik. Allah’tan evlat bekliyoruz.”⁶⁹

Bu kişilerle yapılan görüşmelerden yola çıkarak tespit ettiğimiz kadarıyla, çocuk sahibi olabilmek için bölgede yapılan uygulamalar; dinsel-büyüsel işlemler ve günümüzün tıbbi uygulamalarıdır. Özellikle Yunanistan’ın Avrupa Birliği’ne 1981’de girmesinden sonra, çocuk olmaması halinde kadın ve erkek aynı derecede sorumlu tutulmaktadır. Sosyal değişimin önemli etkenlerinden biri de ekonomi olduğu⁷⁰ için, bölge halkının ekonomik durumlarının iyileşme göstermesiyle beraber halkta, modern tıp geleneksel uygulamaların önüne geçmiş durumdadır. Ancak yapılan araştırmada geleneksel uygulamaların eskiye oranla çok az olmasına rağmen günümüzde de devam ettiği saptanmıştır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de kadının gelin gittiği evde saygınlık kazanması, yerini sağlamlaştırması, soyun devamını sağlaması, söz sahibi olması,

⁶³ Kadın, Salıncak, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

⁶⁴ Kadın, Salıncak, 1939 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

⁶⁵ Kadın, Atmezar, 1945 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

⁶⁶ Kadın, Atmezar, 1958 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

⁶⁷ Kadın, Mehrikoz, 1933 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

⁶⁸ Erkek, Mehrikoz, 1966 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

⁶⁹ Kadın, Atmezar, 1973 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

⁷⁰ E. OKUMUŞ, a.e., s. 30.

bulunduğu kültür içerisinde yeni bir *statü* ve *prestij*⁷¹ sahibi olması için kısa zamanda ocuk sahibi olması istenmektedir. Ailedeki her doğum, ailenin nüfusunu ve akraba sayısını artırmakta, sayının artması da kültür içerisinde g ve dayanışmanın artması anlamına gelmektedir.⁷² Bu bakış açısı geçmişte daha katı olarak hayata geçirilirken, günümüzde de geçerliliğini sürdürmesine rağmen daha esnek bir görünüm arz ettiğini kaynak kişilerin aktardıklarından anlıyoruz:

*“Evlenen çiftin gerdek gecesini geçirecekleri yatak hazırlanırken üzerinde erkek ocuk yuvarlanır ve gelin, eve girdiğinde kucağına ocuk oturtulur. Yatağın üzerinde de ocuk şeklinde yapılmış yastık bırakılır.”*⁷³

*“Atla damadın evine getirilen gelin, attan indirilmeden önce, atın altından bir ocuk geçirilir.”*⁷⁴

Bölgede eskiden olduğu gibi günümüzde de anne ve babalar soyun artması, çocuklarının çocuğa karışması, torun sahibi olmaları istemektedirler.

Doğum ncesi ile ilgili düşüncelerinden biri de gebelik ile ilgili olan inanç ve düşüncelerdir.

1.1.1.1. Doğum ncesi / Gebelik

Kadının hamile kalmasıyla beraber yeni bir sürece girilmiş sayılır. Bu süreç, kendisinden başlayarak, ailesini, yakın çevresini ve bütün toplumu ilgilendirir. Hamilelik, kadına yeni bir rol ve stat⁷⁵ kazandırır. Kadın için bu yeni

⁷¹ Nihat NİRUN, **Sistemantik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1994, s. 67; F. MERTER, **a.e.**, s. 66.

⁷² İlhan SEZAL ve Diğerleri, **Sosyolojiye Giriş**, Martı Kitap ve Yay., Ankara 2002, s. 164-166.

⁷³ Kadın, uka, 1950 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunı.

⁷⁴ Kadın, Atmezar, 1930 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

⁷⁵ A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 43.

süreç, fizyolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan yeni bir dönemi ifade etmektedir.⁷⁶

Geleneksel toplumlarda olduğu gibi, Mehrikoz bölgesinde bir kadının gebe kalıp kalmadığını anlamaya yönelik bir takım yöntemler mevcuttur. Yaptığımız araştırmanın neticesinde genellikle gebeliğin anlaşılması, kadındaki fiziksel rahatsızlıklardan başlayarak, aybaşının kesilmesi ile kesinleşir.

“Gebe olduğumuzu aybaşının kesilmesi ile anlardık.”⁷⁷

Bunun yanı sıra gebelik mide bulantısı, uykusuzluk, düşkünlük, baş dönmesi gibi belirtilerle anlaşılır.

Kadının gebe kalmasının anlaşılmasıyla beraber, özellikle yiyeceklerine dikkat edilir. Yemek için canı ne istiyorsa helal yoldan temin etmek gerekmektedir. İlgili çekici bir konu ise, *“Gebe kadın, kendini her tür haram eylemlerden sakındırmak mecburiyetindedir. Komşudan her hangi bir yiyecek almamalı, ağaçtaki meyvelerden izinsiz koparmamalı, koparması durumunda doğacak olan çocuk haramzade (hırsız) olur”⁷⁸* inancının yaygın oluşudur.

Günümüzde tıbbi imkânların kullanılmasının yanı sıra, çocuğun sağlıklı ve problemsiz doğup büyümesi ile ilgili pek çok inanç ve uygulama mevcuttur. Hamile kaldığı anlaşılıp aşerme aşamasına geldiği zaman kadın bazı şeyleri yapmaktan, özellikle belirli nesnelere yemekten kaçınır. Veya bu durumun tersine belirli nesnelere yemeye daha çok özen göstermesinin nedeni, zararlı ve kötü dış etkileri uzaklaştırmaya, bunların zararlarından kaçınmaya ve korunmaya yöneliktir.⁷⁹ Kaynak kişilerin aktardıkları aşağıdaki gibidir;

⁷⁶ Sedat Veyis ÖRNEK, **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk**, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara 1979, s. 6; A. M. ERCAN, a.e., s. 43.

⁷⁷ Kadın, Karadere, 1960 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

⁷⁸ Kadın, Manastır, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

⁷⁹ S. V. ÖRNEK, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, s. 146.

“Gebe kadın, kurt tarafından zarar verilen veya kusurlu bir hayvanın etini yerse, çocuk o anneden süt emmez.”⁸⁰

“Gebe kadın, ciğer ellemez, ellerse çocukta kara lekeler ve benler olur.”⁸¹

“Gebe kadın, yılan öldürürse, doğacak olan çocuğun ayakları ısınmaz.”⁸²

“Gebe kadın, hayvan başının etini yemez. Çünkü doğacak olan çocuk sümüklü olur.”⁸³

“Gebe kadın bardaktan su içerse, çocuğun burnu küçük olur.”⁸⁴

“Gebe kadının, tavuk yememesi gerekir, zira çocuğun vücudu tavuğun derisi gibi olur.”⁸⁵

“Gebe kadının, tavşan yememesi gerekir, zira çocuğun gözleri tavşan gibi olur.”⁸⁶

“Anne karnında çocuğun ilk hareket etmesinde anne o sırada kime bakarsa çocuk ona benzer. Eğer anne çocuğunun kendisine benzemesini istiyorsa, aynaya bakar.”⁸⁷

“Gebe kadın, çocuğun güzel olmasını isterse, çilek yemesi gerekir. Bunun yanı sıra armut ve kuru üzüm yiyen kadının, çocuğu zeki olur.”⁸⁸

“Gebe kadın, mezarlıklardan geçmeyecek. Yaşlı ağacın altında oturmayacak. Eğer bunu yaparsa ‘uğrama⁸⁹ olur’.”⁹⁰

⁸⁰ Kadın, Manastır, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

⁸¹ Kadın, Beşikli, 1954 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

⁸² Kadın, Fırılıç, 1939 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

⁸³ Kadın, Salıncak, 1968 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

⁸⁴ Kadın, Manastır, 1978 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

⁸⁵ Kadın, Mehrikoz, 1980, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu

⁸⁶ Kadın, Manastır, 1948 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu

⁸⁷ Kadın, Beşikli, 1962 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu

⁸⁸ Kadın, Örpek, 1977 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu

⁸⁹ Uğrama; Mehrikoz bölgesinde nazar/çarpılma belirtisidir.

⁹⁰ Kadın, Örpek, 1934 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

Kaynak kişilerin aktardıklarından anlaşılan o ki, bölgede anne adayının, yapıp ettiklerinin, güzel-çirkin, kötü huylu, inatçı, çalışkan, tembel gibi huylarının doğacak çocuğa tıpa tıp yansıtacağı inancı yaygındır.⁹¹

1.1.1.2. Çocuğun Cinsiyeti

Bunu takiben gelen konulardan biri de, gebe kadının karnında taşıdığı çocuğun cinsiyeti ile ilgili inançlardır. Doğacak çocuğun cinsiyetini belirlemeye yönelik yöntemler ve bunların çevresinde toplanan inanışlar tahmin amacının da ötesinde erkek çocuk isteğini de yansıtır⁹². Günümüzde eskiden yapılan uygulamalar çok fazla itibar görmüyorsa da varlığını devam ettirdiği de görülmektedir.

Mehrikoz, gelenekselliğin ağır bastığı bir bölgedir. Gebeliğin başlangıcından doğumuna kadar geçen sürede çocuğun cinsiyeti, hem anne-baba hem de yakınları ve çevre için bir merak konusudur. Günümüzde “*Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bir bebeğin anne karnında cinsiyet tespiti, ültrasonlarla beş altı ay gibi bir sürede tespit ediliyordu. Daha sonra yüksek teknoloji ürünü cihazlar sayesinde bu süre zaman içinde dört aya çekildi. Şimdi bu süre 12 haftaya çekilmiş durumda*”.⁹³ Eskiden, çocuğun cinsiyeti tespiti ile ilgili deneme yanılma yoluyla öğrenilmiş geleneksel birçok inanç ve uygulama⁹⁴ mevcuttur.

Hamile kadının doğuracağı çocuğun cinsiyetini ne olduğu bütün topluluklarda merak konusu olmuştur. Buna yönelik olarak insanların geleceği bilme isteği hamilelik sırasında da etkisini göstermiş ve bu istek bu konudaki batıl inançların ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir.⁹⁵ Buna göre geçmişte daha yoğun günümüzde ise kısmen de olsa halk, kadının davranışlarını, fiziksel yapısını,

⁹¹ S. V. ÖRNEK, *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*, s. 6.

⁹² *a.e.*, s. 3.

⁹³ Deniz SİPAHİ, *Leylek Hikayesi Tarihe Karıştı*, <http://www.milliyet.com.tr/2004/01/19/ege/y-azsipahi.html>, Son Erişim 24.02.2008.

⁹⁴ A. M. ERCAN, *a.e.*, s. 49.

⁹⁵ A. ŞENEL, *a.e.*, s. 13.

doğum sancısının geliş biçimini dikkate alarak ve birtakım uygulama ve pratiklere başvurarak çeşitli tahminlerde bulunmaktaydı ve halen bulunmaktadır.⁹⁶ Bölgemizde ise bu geleneksel inançlarla ilgili kaynak kişilerin aktardıkları şu şekildedir:

“Erkek çocuk ise, gebenin karnı ileriye doğru dik olur. Kız olursa karnı dik olmaz. Erkek tekmeler, kız ise tekmelemez.”⁹⁷

“Çocuk kız olacaksa, kadının kirpikleri dökülür.”⁹⁸

“Hamileliği süresince kadının sevdiği yemeklere göre cinsiyet belli olur. Tatlı istiyorsa erkek olur, ekşi istiyorsa kız olur.”⁹⁹

“Çocuk erkek ise, kadın güzelleşir, kız ise güzelleşmez.”¹⁰⁰

Anlaşılan o ki, bölgemizde de çocuğun cinsiyeti hep merak konusu olagelmıştır. Günümüzde tıbbın ilerlemesiyle cinsiyet merakı da ortadan kalkmıştır. Çünkü ultrasonlarla çocuğun cinsiyeti öğrenilmektedir. Bundan sonraki önemli aşamalardan biri de doğum anının gerçekleşmesidir.

1.1.1.3. Doğumun Gerçekleşmesi

Çocuğun cinsiyeti hep merak konusu olsa da, doğum anı merak ve endişe, korku ve sevinç duyguların aynı anda yaşandığı bir andır.¹⁰¹ Doğumla ilgili adet ve inançların önemli bir kısmını da doğum esnasında yapılan pratikler oluşturmaktadır.

Mehrikoz bölgesinde eskiden, doğum, evlerde yapılırdı. Günümüzde ise istisnalar olmakla beraber, doğum hastanelerde yapılmaktadır. Kaynak kişilerin

⁹⁶ A. M. ERCAN, a.e., s. 49.

⁹⁷ Kadın, Örpek, 1958 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu

⁹⁸ Kadın, Çuka, 1960 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu

⁹⁹ Kadın, Atmezar, 1971 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu

¹⁰⁰ Kadın, Karadere, 1950 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu

¹⁰¹ a.e., s. 52.

aktardığı gibi “Evde yapılan doğum, ebe tarafından gerçekleştirilmektedir. O zaman köyümüzde iki ebe vardı. Her zaman yardımlarımıza koşarlardı. 5 çocuk yaptım ve hep yanımdaydılar ikisi de.”¹⁰²

“Şimdi bakıyorum ki kızlarımız tanımadıkları erkeklerin yanına (hastaneyi kastediyor) gidip doğum yaptırıyorlar. Bu nasıl anlayış anlamadım. Ben 7 tane çocuk yaptım. Köyümde bir Fatma ebe vardı. Hep yanımdaydı. Allah rahmet eylesin.”¹⁰³

Mehrikoz köylerinde birçok ebe hala yaşamaktadır. Uzun senelerden beri bu işi yapmıyorlar. Onlara sorduğumuzda o eski günleri şöyle dile getirmektedirler:

“Eski zamanlarda biz çok çektik. İşi severek yapıyorduk ama çok zor hayat şartlarında yaşıyorduk. Artık Allah’a şükür hastaneler yapıldı ve gebeler daha sağlıklı doğum yapmaktadırlar.”¹⁰⁴

“O eski günler zordu ve köyümüzde doktor yoktu. Ama biz de o zamanın en iyisini yapardık. Şimdi daha da iyisi var. Doktorlar çok okuyorlar ve işlerini daha temiz [hijyenik bir ortamda] yapmaktadırlar. Şimdi doğumda ölen yok Allah’a şükür. Ama o zaman ölen anne ve çocuk az değildi. Şimdi anneler ve doğan çocuklar daha sağlıklı oluyor.”¹⁰⁵

“Şimdikiler doğum mu yaptırıyorlar?. Herşey teknoloji. Bizde yoktu bunlar. Bizde var olan şey daha çok kaybı aza indirmektir. Ama şimdi gerçekten çok iyi durumdayız. Duydun mu hiç doğumda ölen?.”¹⁰⁶

Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerden yola çıkarak bölgede doğumla ilgili çok fazla bir bilgiye sahip olamamızın nedeni, mahrem bir konu olduğu ve sorulan soruların içinin doldurulmayışıdır.

¹⁰² Kadın, Mehrikoz, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹⁰³ Kadın, Manastır, 1930 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹⁰⁴ Kadın, Hebilköy, 1951 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu

¹⁰⁵ Kadın, Mehrikoz, 1958 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹⁰⁶ Kadın, Beşikli, 1949 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

Doğum sonrası çocukla ilgili uygulamalar içerisinde yer alan göbeğin kesilmesi ve göbek düştükten sonra yapılan pratiklerle ilgili, sorularımızdan birisi; *çocuğun göbeğini ne yapardınız?*

“Keserdim, ve toprağa gömerdim. Ama bazıları evin bir yerinde saklardı.”¹⁰⁷

“Çocuğun göbeği düşmesi için, pamuk ipe kertiğe kadar bağlardık. 5-6 gün sonra göbek kendisi düşerdi.”¹⁰⁸

Günümüzde ise doğumların tamamı hastanelerde yapılmaktadır ve modern tıbbın imkanlarını kullanarak hijyenik ortamlarda gerçekleşmektedir. Çocuğun göbeğinin kesilmesiyle ilgili adet ve inançlara günümüzde artık rastlanmamaktadır. Ancak, göbeğin bakımı ve göbeğin düşmesiyle ilgili adet ve inanışların günümüzde de devam ettiği saptanmıştır. Bundan sonraki aşamalardan biri de doğum sonrası olup bitenle ilgilidir.

1.1.2. Doğum Sonrası

Doğum anı ile beraber merak, endişe ve sevinç duyguları yoğunluk kazanır. Doğum öncesi ve doğum sırasında yapılan uygulamaların yanı sıra doğum sonrasında da kadın ve bebeğin etrafında gelişen bir takım dinsel ve büyüsel uygulamalar bulunmaktadır.¹⁰⁹ Bu uygulamalar, çocuğun yürümesi ve konuşmasının yanı sıra, çocukluk çağına kadar uzanan çok geniş bir süreci içermektedir. Çocuğun dünyaya gelmesinden sonra ilk yıkanması sıradan değil, tamamen törensel uygulamayı gerektiren önemli bir olaydır.¹¹⁰ Mehrikoz bölgesinde yeni doğan çocuğun yıkanması, çocuk doğar doğmaz gerçekleştiği gibi, bu iş için özel bir takım günler de tercih edilebilir. Yıkama sırasında çocuğun tuzlanması, ılık suyla yıkanması, hayattaysa babaannesi tarafından yıkanması, annesinin orda bulunmaması ya da sadece annesi tarafından yıkanması

¹⁰⁷ Kadın, Atmezar, 1955 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹⁰⁸ Kadın, Fırlıç, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹⁰⁹ A. M. ERCAN, a.e., s. 40

¹¹⁰ a.e., s. 57.

ve benzeri uygulamalar, yıkamanın sadece fiziksel bir eylem olmayıp aynı zamanda bir takım inançlara göre yapıldığını ortaya koyar. Kaynak kişilerin vermiş oldukları bilgiler bu tespiti yansıtmaktadır:

“Doğum hazırlıkları yapılır. Çocuğun doğacağı oda boyanır, temizlenir ve doğum için lazım olan leğen, su ve havlular hazır bulundurulurdu.”¹¹¹

“Çocuğun dünyaya gelmesiyle beraber, fırında bir ekmek pişirilir ve o ekmekten ilk önce anneye yedirilir daha sonra da diğer kadınlara yedirilirdi. Bazı rivayetlere göre, bazı kadınlar ekmeğin üzerine delikler yapar, Bu delikler çocuğun gamzeli olması dileğini temsil eder. Doğan çocuğun beli sıkı bir şekilde bağlanılıp, önce tuzlu suyla yıkanılır ve daha sonra zeytinyağı sürülür. Zeytinyağı sürülmesinin nedeni, soğuk algınlığına karşı çocuğun vücudunun dirençli kalmasıdır.”¹¹²

Buradan da anlaşıldığı üzere, bu uygulamalar halk arasındaki inanış, tuzun ve zeytinyağının, çocuk büyüdüğü zaman ağzının, ayaklarının ve koltuk altlarının kötü kokmasını önleyeceği ve soğuğa karşı daha dirençli olacağı düşüncesidir.¹¹³ Bundan sonraki önemli aşamalardan biri de doğan çocuğa ad verme işlemidir.

1.1.2.1. Ad Vermenin Önemi

Doğan çocuğa ad verme işlemi halk arasında büyük bir öneme sahiptir.¹¹⁴ *“Bir insanın veya eşyanın adı, onun özüne ilişkin bir nitelik olarak görüldüğünden, konulacak ad ile o adı taşıyanın uyum içinde olması gerekir.”¹¹⁵* Tüm İslam toplumlarında olduğu gibi bölge halkımızda da adın, insanın kişiliği üzerinde belirleyici etkisi olduğuna ve verildiği kişinin geleceği üzerinde rol oynadığına inanılır. Bu inanış ad seçimini yaparken ayrı bir özen gösterilmesine

¹¹¹ Kadın, Çuka, 1954 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹¹² Kadın, Salıncak, 1935 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹¹³ B. ONUR, a.e., s. 195.

¹¹⁴ a.e., s. 196.

¹¹⁵ K. EMİROĞLU ve S. AYDIN, a.e., s. 8.

neden olmaktadır.¹¹⁶ Bölgede yaşlı insanların ve gençlerin isimlerine baktığımızda tamamen Müslüman ve Türk isimleri olduğunu görmekteyiz.

Halkın dini bilgisi ileri seviyede değilse de Hz. Peygamberin ad verme ile ilgili hadisine vurgu yapmaktadırlar. Ad verme işlemi, hemen çocuğun doğumundan sonra söz konusu değildir. Bu mesele hamilelikle başlamaktadır. Hamilelikle beraber çocuğun cinsiyeti ile ilgili tahminler yapılırken, aynı zamanda anne, baba, dedeler, nineler, amca, hala, dayı ve teyzeler tarafından farklı farklı isimler öne sürülür. Eskiden adın verilmesi doğumdan sonra kesinlik kazanırdı fakat günümüzde cinsiyet tespit edildikten hemen sonra isim konusu da halloluyor. Büyük bir öneme sahip değilse de, Türkiye'nin birçok yerinde olduğu¹¹⁷ gibi, Mehrikoz bölgesinde de çocuğa dede/ninenin veya varsa ölen bir kardeşinin adı verilir.

“Çocuğun ismi en geç yedinci gününe kadar koyulur.”¹¹⁸

“Çocuklarımın isimlerini ben verdim. Torunlarımın isimlerini de ben koydum. Kulağına ben ezanı okudum ve üç defa ismini tekrarlayarak ‘Ahmet’tir... dedim.”¹¹⁹

“Çocuğun ismini, babası Türkiye Milli Takımındaki başarısından dolayı, Emre ismini verdi. Emre ismi, hem Türk, hem Müslüman isimdir ve onun gibi iyi bir futbolcu olmasını istedi.”¹²⁰

İsim konusunda bölgemizde ilginç bir inanç mevcuttur; çocuğun illa ilk verilen ismi taşıması şart değildir. Çünkü bölgede farklı durumlarda, çocuğa verilen isim değiştirilebilmektedir. Bu durumlarda kaynak kişilerin vermiş

¹¹⁶ S. V. ÖRNEK, **100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, s. 147; A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 59.

¹¹⁷ K. EMİROĞLU ve S. AYDIN, **a.e.**, s. 9.

¹¹⁸ Erkek, Beşikli, 1935 Doğumlu, Çiftçi, Okur-Yazar değil.

¹¹⁹ Erkek, Manastır, 1945 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

¹²⁰ Kadın, Atmezar, 1978 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

oldukları bilgilere göre, çocuk devamlı ağlıyorsa, ya da hastaysa ve gelişim göstermiyorsa¹²¹, çocuğun ismi şu şekilde değiştirilir;

“İki boş bardağa kendi annesi tarafından isim verilir. Bardağın biri, çocuğun taşıdığı isimdir, diğeri ise yeni verilecek olan isimdir. Sonra dışarıdan bir çocuk çağrılır ve eline bu boş bardaklar verilir. Bu bardaklardan birini kuyuya gidip su ile getirilmesi söylenir. Çocuk bardaklara verilen isimleri bilmemektedir, hatta olaydan haberi yoktur. Çocuk hangi bardağı dolu getirirse, çocuğa o isim verilir.”¹²²

“Çocuk eğer mübarek gün ve gecelerde doğarsa, o mübarek gün, gece ya da ayın hatırına çocuğa o ismi verirler. Örnek olarak; Ramadan (Ramazan), Şaban, Recep. Ya da rüyalarında Peygamberi gören olursa, çocuğuna Muhammed, Fatma, Ayşe gibi adlar verilir.”¹²³

1.1.2.2. Çocuk Ziyareti

Ad vermeden sonra önemli konulardan biri de çocuk ziyaretidir. Çocuk ziyareti yeni anneyi kutlama, komşuluk, akrabalık ilişkilerinin pekiştirilmesine ve canlandırılmasına vesile olur.¹²⁴ Eskiden bölgemizde, çocuk doğduktan sonra onu ve anneyi zararlı bir takım etkenlerden korumak için, onu görmeye gelenler, bazı büyüsel¹²⁵ uygulamalara riayet etmek zorundadır. Konuyla ilgili kaynak kişilerin aktardıkları ise şunlardır;

“Dışarıdan çocuğu görmeye gelenler, önce ateşe dokunup sonra çocuğu görebilirler.”¹²⁶

¹²¹ S. V. ÖRNEK, **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk**, s. 9.

¹²² Kadın, Mehrikoz, 1954 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹²³ Erkek, Çuka, 1940 Doğumlu, Çiftçi, Okur-Yazar değil.

¹²⁴ **a.e.**, s. 10.

¹²⁵ S. V. ÖRNEK, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, s. 146.

¹²⁶ Kadın, Manastır, 1939 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

“Dışarıdan çocuğu görmeye gelenler, kırkına kadar ancak öğleden önce görebilirler. Çocuğun yanına girmeden önce, ateşe dokunacak sonra çocuğu görebileceklerdir.”¹²⁷

“Çocuk kırk günü dolduruncaya kadar anne tek başına bırakılmaz. Anne üzerinde kırkklanana kadar devamlı bir demir parçası bulundurur. Çocuğun yanı başına da süpürge bırakılır. Anne dışarıya çıktığında da demir parçasını devamlı yanında bulundurur. Aynı zamanda da çocuğun yanında bir demir parçası bulundurulur.”¹²⁸

“Çocuğun bezleri ve giydirilen elbiseler, yıkandıktan sonra ikindiden önce toplanır. Eğer ikindiden sonra toplanırsa, onun bezleri ve giydirilen elbiseler ateşin üstünde gezdirilir. Böyle yapılmasının nedeni, ‘primraçenu’¹²⁹ hastalığına yakalanmamasıdır.”¹³⁰

Bu tür uygulamaların 2000’li yılların başına kadar yapıldığı, günümüzde bunların hurafe olarak nitelendirildiği araştırmamız esnasında kaynak kişilerin bize söyledikleridir.

1.1.2.3. Çocuğun Hastalanması, Nazar Değmesi

Çocuğun hastalanması veya nazar değmesi, halk arasında farklı inanç ve uygulamalara neden olmuştur. Nazar inancı İslam ülkelerinde yaygındır. Eskiden beri bu zararlı kuvvete karşı konulmaya çalışılmıştır.¹³¹ Çocuk da büyüme sırasında tıpkı hamile kadın gibi birtakım geçişleri izlemelidir. Bu nedenle geçiş sırasını kollayan doğaüstü güçlerden gelebileceğine inanılan çeşitli kötü etkilere karşı korunmaya muhtaçtır. Bölgede geç yürüyen, geç konuşan, çok ağlayan, uyumayan, hastalanan, nazara gelen çocuklar batıl inançlara dayanan, bir takım

¹²⁷ Kadın, Karadere, 1932 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹²⁸ Kadın, Fırılıç, 1925 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹²⁹ Primraçenu; belli zaman sonra çocuğun hastalanarak, ağızdan köpük çıkarması hastalığının adıdır.

¹³⁰ Kadın, Örpek, 1930 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹³¹ K. EMİROĞLU ve S. AYDIN, a.e., s. 624.

pratik ve uygulamalarla tedavi edilmeye ve korunmaya çalışılmaktadır. Doğumdan sonra çocuğun gelişimini izleyen, onun anneyle babayla ailenin öteki bireyleriyle ve toplumsal çevresiyle ilişkisini düzenleyen adet, tören ve pratikler vardır. Böylelikle sosyalizasyon süreci başlar.¹³² Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, nazar ve hastalıklarla ilgili aktardıkları aşağıdadır:

“Çocuğa nazar değmemesi için, ateşin üzerinde olan kazanlardan bir parmak izi alınarak çocuğun yüzüne sürülür.”¹³³

“Çocuktaki nazar belirtileri, çocuğun inlemesi, öksürmesi, ishal olması ve baş ağrısı vb.dir. Bu arada, bir kavanozda bir yumurta, bir kaşık ve biraz da su bırakılır. Adetten yeni kesilen bir kadına verilip, Kibleye bakan yedi kuyu/çeşme suyundan her birinden yedi kaşık su içine koyulması söylenir. Ve getirilen kavanozu yedi kişinin okuyup üflemesi gerekir. Bu işlemlerden sonra bu kavanoz anneye verilir ve anne bunu gece bir gül ağacının altına bırakır. Sabah olduğunda yumurta çatlamışsa, nazar var demektir. O suyla çocuğun yüzü ve vücudu yıkatılır. Böylece çocuk nazardan kurtulur. Yumurta çatlamamışsa, nazar yok demektir.”¹³⁴

“Primraçenu [ağızdan köpük çıkması] hastalığına yakalanmaması için, çocuğun beline bağlanan kuşak çıkartılıp, akşam keçi sürüsünün geçeceği yere serilir ve keçilerin onun üzerinden geçmesi beklenir. Bu olay kırk güne kadar devam ettirilir. Sonra o bez tekrar çocuğa sarılır ve böylece hastalıktan korunmuş olunur. Ayrıca çocuğun bulunduğu odada kapının arkasına bir kor parçası koyularak, çocuğun bu hastalığa yakalanması önlenir.

Eğer çocuk [Primraçenu] hastalığa yakalanmış ise, dua bilen kişi (hoca) çağrılır ve okutulur. Bu esnada çocuk bulunduğu yerden kıpırdatılmamalıdır.

¹³² İ. SEZAL ve Diğerleri, a.e., s. 176; N. NİRÜN, a.e., s. 69.

¹³³ Kadın, Beşikli, 1934 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹³⁴ Kadın, Mehrikoz, 1950 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

Üzerine su serpilmeli ya da çocuğun üzerine siyah elbiseler silkelenmelidir. Bu esnada çocuk yerden kıpırdatılırsa, ölür ya da ömür boyu özürlü kalır.”¹³⁵

“Gebe kadın, dördüncü ayından sonra doğum yapıncaya kadar her Çarşamba günü hocaya gidip okutmazsa gelincik hastalığına¹³⁶ yakalanır. [Bazı rivayetlere göre ise, gün doğmadan hocaya giden kadınlar varmış]. Eğer hocaya okutursan, bu hastalık ona musallat olmaz. Çocuk dünyaya sağlıklı gelir sonra hastalanır ve ölürse, kötü ruhlar ona musallat olmuştur. Eğer gebe bir kadın hocaya okutmamışsa ve dünyaya getirdiği çocuğun, her hangi bir uzvu eksik ise; o zaman hocaya gidilir ve hocanın verdiği muska bir bardak suya atılır, anne suyu içer. Muska ise, bir derenin aktığı suya bırakılır.”¹³⁷

“Eğer çocuk ölü doğmuşsa, gelincik hastalığına yakalanmış demektir. Bir gelincik yakalanır, ve onu öldürüp kuruttuktan sonra bir bez parçasına sarıp, çocuk dünyaya gelinceye kadar, belde taşınır (bazıları 40 gün belde taşınırlardı). Bir kadının dünyaya gelen yedi çocuğu ölmüş. Daha sonra gelincik yakalayıp, onu öldürüp kuruttuktan sonra bir bez parçasına sarıp belinde diğer çocuğu dünyaya getirinceye kadar taşımış. Ve daha sonra doğan hiçbir çocuğu ölmemiş.”¹³⁸

“Bir çocuk çok fazla öksürürse, veya öksürmeye başlarsa ‘yorgaca hastalığı’na¹³⁹ yakalanmış demektir. Bu hastalıktan kurtulmak için, çocuk gün doğmadan dışarıya çıkartılıp, besmele çekerek 4-5 defa ceviz ağacının kökleri arasından geçirilir. Geçirilen ağacın köküne bir bez parçası bağlanılır. Böylece çocuğun öksürüğü kesilmiş olur. Böyle yapılmadığı takdirde çocuk ölür.”¹⁴⁰

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere, halk inançlarında doğum yapan annenin ve doğan çocuğun ilk günlerinde tehlikelere ve nazara karşı açık ve dirençsiz olduklarına inanılmaktadır. Temelinde kıskançlık ve hasetlik olduğuna inanılan

¹³⁵ Erkek, Manastır, 1935 Doğumlu, Okutucu.

¹³⁶ Gelincik hastalığı; kötü ruhların musallat olduğu inancıdır.

¹³⁷ Kadın, Çuka, 1934 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹³⁸ Kadın, Salıncak, 1937 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹³⁹ Yorgaca hastalığı; çocuğun devamlı öksürmesidir.

¹⁴⁰ Erkek, Mehrikoz, 1930 Doğumlu, Çiftçi, Okur-Yazar değil.

nazarın gözlerden çıkarak kurbanına isabet ettiğine inanılmaktadır. Bazı kötü gözlerin istemeyerek de olsa, zayıf olduğu düşünülen *lohusayı ve çocuğu etkileyeceği inancı*¹⁴¹, günümüzde de yaygın olup, konuyla ilgili pratikler de halen geçerliliğini sürdürmektedir. Günümüzde, Primraçenu, gelincik ve yorgaca hastalıklarıyla ilgili aynı uygulamalara halkın yer vermediği, tıbbi bilimsel yöntemlere başvurdukları, sadece nazar konusunun aynı yöntemlerle yapıldığı araştırmamız neticesinde tespit edilmiştir.

1.1.2.4. Kırklama

Doğumdan başlayarak kırkıncı gününe kadarki döneme ‘kırklama’ veya ‘*lohusalık*’¹⁴² denilmektedir. “*Kırklama, birçok kültürde kutsal sayı olan ‘kırk’tan gelmekte olup, bekleme, hazırlanma, sınanma, arınma ve cezalandırma anlamlarına gelir. Bütün bu süreçlerin zaman birimi 40’lı ölçülerle belirtilir. Döngünün tamamlanması için geçmesi gereken süre kırk gün, ay, yıl’dır*”. “*Loğusa da kırk gün evden çıkmamalıdır. Yeniden evlenmek isteyen, dul kadınların iddet süresi kırk gündür.*”¹⁴³ Bu süreçte hem doğum yapan kadına hem de doğan çocuğa gelebilecek her türlü kötülüklerden korunmasına özen gösterilir. Bunların en önemlileri; nazar, şeytan, cin, gölge ve görülmeyen hastalık ve kötülüklerden anneyi ve çocuğu korumaktır.¹⁴⁴ Doğum yapan anne, özellikle kırk gün boyunca yiyeceklerine dikkat etmelidir. Sağlıklı bir çocuğun gelişimi için, annenin üzülmemesi, korkmaması, sıkılmaması, işe gönderilmemesi, ev işlerini yapmaması ve benzeri durumlardan sakındırılması gerekir.¹⁴⁵

Dikkatler dünyaya yeni gelen çocuğun üzerine yoğunlaşır. Bu süreçle birlikte anne, ikinci planda kalmış gibi gözüксе de, kaynak kişilerin söyledikleri değerlendirildiğinde, anne ve çocuğun diğer insanlardan farklı bir muameleye tabi tutuldukları görülmektedir:

¹⁴¹ K. EMİROĞLU ve S. AYDIN, **a.e.**, s. 556.

¹⁴² **a.e.**, s. 556.

¹⁴³ **a.e.**, s. 466.

¹⁴⁴ A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 70.

¹⁴⁵ K. EMİROĞLU ve S. AYDIN, **a.e.**, s. 556.

*“Doğum yapan kadın, gelen misafirlerin eline hiçbir şey vermez. Bir şey verecekse de onu yere bırakır ve oradan almalarını ister. Misafirleri giderken de uğurlamaz. Eğer uğurlarsa, sütü kesilir.”*¹⁴⁶

*“Doğum yapan annenin sütü kesilirse, bir ekme yapılır. O ekme bir çobana verilir ve çobanın o ekmeği yedi dereden ıslatması istenilir. Islattıktan sonra akşam eve getirir ve anneye verir. Anne de ekmeği yer.”*¹⁴⁷

*“Yeni doğum yapan annenin sütü kesilirse, derelere gider ve koyun gibi meler, sonra ot toplar ve topladığı otu ağzında çiğner.”*¹⁴⁸

Mehrikoz bölgesinde bu uygulamalardan sonra annenin sütü geri gelmezse, çocuk, sütü olan başka bir anneye verilir. *“Bu durumda da bu iki aile arasında evlilik yapılmaz”*¹⁴⁹. Sütün kesilmesi durumunda anne, çocuğunu emzirmek için bir başka anneye vermezse, hayvan sütü ile besler. Günümüzde ise durum tamamen değişmiştir. Sütün kesilmesi durumunda, çocuk, çocuk mamalarıyla beslenilir. Bölgede az da olsa genç annelerin estetik kaygılarından dolayı çocuklarını emzirmedikleri araştırmamız neticesinde gözlemlenmiştir.

Lohusa kadın, kendini toparlamak için bir hafta istirahat eder. Bir hafta sonrasında yakın akraba ve komşu kadınları davet edilip, ziyafet verilir. Bir de, yeni annenin annesi, kırk gününe kadar ya da kırkıktan sonra kızını torunu ile eve davet eder ve kendi yakın kadın akraba ve komşularını da davet ederek bir yemek verir. Mehrikoz’da bu yemeğe “Bugoruvitsa” adı verilmektedir.

Bölgede kırklama işlemi iki şekilde yapılır. Buna göre erkek çocuğu 35’inci gününde, kız çocuğu da 40’inci gününde yapılır. Kaynak kişiler konuyla ilgili şunu aktarmaktadırlar.

¹⁴⁶ Kadın, Fırılıç, 1957 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹⁴⁷ Kadın, Salıncak, 1930 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹⁴⁸ Kadın, Manastır, 1933 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

¹⁴⁹ Kadın, Mehrikoz, 1945 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

“Bir leğenin içinde kırk kaşık su dökülür ve kırk tane küçük taş koyulur. Sonra o su ile çocuk yıkanılır. Anne de yine aynı şekilde bu işlemi yapıp kendini yıkar.”¹⁵⁰

“Kırk kaşık su, bir tepsinin içine dökülür. Sonra o su ile çocuk yıkanır. Anne de yine aynı şekilde bu işlemi yapıp kendini yıkar.”¹⁵¹

Gözlelediğimiz kadarıyla, kırklama işlemi çocuğun evinde yapıldığı gibi, anneannesinin evinde de yapılır. Fakat nerede yapılırsa yapılsın, yukarıda bahsedildiği gibi yapılmaktadır.

Çocuk kırlandıktan sonra farklı işlemlerin de yapıldığına dair kaynak kişiler şunları aktarmaktadır.

“Çocuk kırlandıktan sonra, erkek çocuğun okuması için üzerine kitap konulur. Kız çocuğa ise, eve bağlı kalması için üzerine iğne, iplik, dantel gibi şeyler koyulur. Çocuğun güzel dilli olması için de (konuşması için, kekeme olmaması için) üzerine ceviz ağacından bir dal veya ceviz tanesi konur.”¹⁵²

“Çocuğun okuması için, okumuş biri tarafından kırklanmadan önce ağzına tükürülür.”¹⁵³

“Kırklama işlemi çocuğun evinde yapılmışsa, anneannesine götürülürken annesi kırk kadın toplar. Anneanesi onları kapıda bekler, elinde bir demet çiçek ve bir maşrapa su bulundurur. Gelen torununa, kızına ve kadınlara bu sudan serper ve öylece içeriye girerler.”¹⁵⁴

“Yeni doğum yapan iki kadın kırklarına kadar birbirlerini görmezler. Zira gören kadının çocuğu büyür. Bu arada görülen kadının çocuğu büyümez. Çocukları büyüsün diye birbirlerine iğne veya tülbent verirler.”¹⁵⁵

¹⁵⁰ Kadın, Hebilköy, 1955 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹⁵¹ Kadın, Fırılıç, 1957 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹⁵² Kadın, Beşikli, 1960 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹⁵³ Kadın, Çuka, 1959 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹⁵⁴ Kadın, Mehrikoz, 1968 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹⁵⁵ Kadın, Atmezar, 1958 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

Mehrikoz bölgesinde kırklama işleminin temelini çocuğun ve annenin yıkanması oluşturur. Kırklama işlemi kadınlar arasında yapılmaktadır. Yıkamadan sonra artık, anne ve çocuk için yeni bir dönem başlamıştır. Bu kutlama, toplum hayatına giren yeni bireyin kabulü ve kutlanması fonksiyonlarıyla toplum açısından önemli bir yere sahiptir.¹⁵⁶

1.2. SÜNNET

Belli bir yaşa gelmiş olan erkek çocuğunu sünnet etme konusu, *antropolojik, sosyolojik ve psikolojik* yönleri olan çok geniş kapsamlı bir konudur.¹⁵⁷ Dini ve kültürel kimlik açıdan sünnet konusu ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle bölgemizde azınlık olarak yaşamak ve varlığımızı devam ettirmek için, sünnetin ne kadar etkili olduğunu anlayabilmek bakımından Bekir ONUR'un yaklaşımı önemlidir.

“İslam âleminde Allah’ın emrini yerine getirmeyen, namaz kılmayan, oruç tutmayan, Hacca gitmeyen insan çoktur, amma pek müstesna ve ender vakalar dışında sünnet olmamış Müslüman yok gibidir. Bu da âdetin toplum üzerinde ayrı bir tesir yaptığının delilidir. İşte bunun içindir ki eski vasıflarını muhafaza eden bir harekettir. Ona, düğün şekli verilmesi acılı bir işten sonra da olsa çocuğun İslam cemaatine girişini kutlamanın sevinç ifadesidir.”¹⁵⁸

1.2.1. Çocuğu Sünnet Ettirmek

Sünnet işlemi, cinsel organın uç kısmındaki derinin çepeçevre kesilmesinden ibarettir.¹⁵⁹ Geleneksel İslam toplumlarında önemli bir yeri olan sünnet, erkek çocuğunun doğumdan sonra yaşadığı bir geçiş dönemidir. Sünnet,

¹⁵⁶ A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 79.

¹⁵⁷ B. ONUR, **a.e.**, s. 203.

¹⁵⁸ **a.e.**, s. 204.

¹⁵⁹ **Sünnet Geleneği**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FF7865257CB2BC6B19>, Son erişim 26.03.2008.

erkek çocuklarının hayatlarındaki önemli törenlerden biridir.¹⁶⁰ Türkiye’de ve tüm İslam dünyasında olduğu gibi Mehrikoz bölgesinde de dinsel ve kültürel işlemler içerisinde yaygın olan bir gelenek de, sünnet geleneğidir. Bölgemizde anne baba bu geleneğe uymaktadırlar. Sünnet, çocuğunun yaşı veya mevsimi üzerine kesin bir kural yoktur. Çocukları çoğunlukla, okul çağına gelmeden önce sünnet ettirmeye gayret edilmektedir.

Sünnet sözcüğü, Arapça kökenli olup sözlük anlamı; işlek yol ve tanrı yolu, ya da insanın adet durumuna soktuğu iyi ya da kötü davranıştır. İslam dininde; Peygamberin yaptığı, uyguladığı ya da yapmayı, uygulamayı öğütlediği şeylere uymaya ‘sünnet’ denir. Konumuz bağlamında ‘sünnet etmek’, erkek çocuklarda erkeklik uzvunun ucunda bulunan derinin çepeçevre kesilmesi olarak adlandırılmıştır.¹⁶¹

Mehrikoz bölgesinde erkek çocuğun 2 yaşını doldurmasıyla beraber sünnet olma yaşına girdiği düşünülür. Ancak bu 12 yaşına kadar sürer. Kaynak kişilerle görüştüğümüzde uzatmanın nedenleri, bölgenin yabancı bir ülkenin sınırları içerisinde olması, ekonomik şartların çok zor olması, doktorların bölgeye gelmemesi gibi nedenler saymaktalar. Günümüzde artık birçok şeyin değiştiği gibi bu konuda da ilerleme kat edilmiştir.

Kaynak kişilerin ifadeleri arasında en kayda değer olanı aşağıdaki gibidir:

“Önceki zamanlarda sünnetçiler vardı, ama bunlar doktor değildi. Zaten o zamanlar çok karıştı ve yokluk zamanydı. Evimize gelip çocuklarımızı sünnet ettirirlerdi. Biz de konu komşuyu yemeğe davet ederdik. Ancak çocuklar uzunca bir zaman iyileşemezlerdi. Maddi durumu iyi olanlar çocuğuna altın/para takardı. Maddi durumu daha iyi olanlar da, bir dana kesip, ziyafet vermenin yanı sıra, konu komşuya da dağıtırlardı.”¹⁶²

¹⁶⁰ Abdurrahman KURT, **Osmanlı Ailesi, Bursa Sicillerine Göre (1839-1876)**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 1998, s. 42; B. ONUR, **a.e.**, s. 213.

¹⁶¹ **Sünnet Geleneği**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.kultur.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFA79D6F5E6C1B43FF7865257CB2BC6B19>, Son erişim 26.03.2008.

¹⁶² Erkek, Mehrikoz, 1930 Doğumlu, Çiftçi, Okur-Yazar Değil.

Günümüzde ise, çocukların sünneti, Türkiye'deki gibi yapılmaktadır. Yakın akraba ve komşular çağrılır ve mevlit okutularak misafirlere yemek verilir. Sünnet edilen çocuğa da annesi, babası, akrabaları çeşitli hediyeler vermekte, altın veya para takmaktadır. Hediyeler, ailesinin ve akrabalarının maddi durumlarına göre değişiklik arz etmektedir.¹⁶³

1.3. DEĞERLENDİRME

Bölgede doğumla ilgili olarak tespit edilen bilgilerin Anadolu'nun bazı yerlerinde olduğu gibi, dinsel ve büyüsel içerikli uygulama ve pratiklerden oluştuğu tespit edilmiştir. Kadının hamile kalmasıyla başlayan geleneksel uygulamalar, dinsel ve büyüsel içerikli uygulama ve pratiklerden oluşmaktadır. Çocuğun yaşamasına yönelik durumlarda da benzer uygulamalara başvurulduğu görülmüş, doğacak çocuğun cinsiyeti tüm toplumlarda merak konusu olagelmıştır. Bu merak, konuyla ilgili olarak bazı adet ve inanışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak günümüzde çocuğun cinsiyeti on ikinci haftadan itibaren ultrasonlarla yüksek bir doğruluk payıyla öğrenilmektedir. Bununla birlikte halk arasında konuyla ilgili tahmin ve yorumların günümüzde de yoğun olarak devam ettiği saptanmıştır.

Günümüzde doğumların tamamı hastanelerde yapılmaktadır, çocuğun göbeğini kesme ile ilgili adetlere günümüzde daha az ya da yok denecek kadar az rastlanmaktadır. Çalışma elimizden geldiğince geçmiş ve günümüz bağlantısı kurularak yapılmış, *kültürün kaçınılmaz özelliği olan değişimin*¹⁶⁴ bu alanda da gerçekleştiği saptanmıştır. Gelişen teknoloji, farklılaşan ekonomik yapı, değişen kültürel yaşam bunun doğal nedeni olmuştur.¹⁶⁵ Doğumla ilgili adet ve inançların, inanca dayalı manevi kısmı, özellikle kısırlığı giderme ve çocuğun yaşamasına, kırklama, nazar, cinsiyet tespitine yönelik uygulamalara, hamilelik sırasındaki davranışlarla ilgili pratiklere günümüzde de benzer davranışlarla devam ettiği

¹⁶³ B. ONUR, a.e., s. 212-214.

¹⁶⁴ W. A. Haviland, a.e., s. 85.

¹⁶⁵ E. GÜNGÖR, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, s. 17-18.

gözlenmiştir. Ayrıca, doğum ve çocukluk çağı içerisinde önemli yer tutan kırklama ve nazarla ilgili adet ve inançlara ve bunlara yönelik uygulama ve pratiklere günümüzde de devam edildiği saptanmıştır.

Batı Trakya'nın Mehrikoz bölgesinde alan araştırmasında elde edilen bulguların, Türkiye'nin birçok bölgesinde bu konularda yapılan çalışmalarda elde edilen bilgiyle, benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.¹⁶⁶ Bu da bölgede yaşayan insanların Türk kimliğine ve Müslüman kültürüne bağlı yaşam tarzlarına sahip olduklarının bir göstergesidir.

Yapılan çalışmaya göre aşerme ve hamilelik esnasında yapılmasına veya yapılmamasına özellikle dikkat edilen davranışlar hamileliğin önemli bölümünü oluşturmaktadır. Bu dönemle ilgili davranışlara geçmişte olduğu gibi günümüzde de titizlikle uyulduğu saptanmıştır.

Sünnet ise, halk tarafından önem verilen bir konudur ve temel uygulamalar eskiden olduğu gibi devam etmektedir.

¹⁶⁶ Benzerlik gösterdiği, bibliyografyamızı oluşturan çalışmalardan saptanmıştır.

BÖLÜM II

EVLENME

2. EVLENME

Evlenme de doğum gibi yeni bir yaşam durumuna geçişi ifade etmektedir. Evlenme, toplumsallaşma sürecinin en önemli aşamalarından biridir. Evlenme; *“kadın ve erkeğin, hem sosyal hem de hukuki açıdan, içinde yaşadıkları toplumda egemen olan kurallara uygun olarak karşılıklı yükümlülükler üstlenmek suretiyle hayatlarını birleştirmeleri, aile kurup bir arada yaşamaya başlamaları”*¹⁶⁷ demektir. Evlenme hem kıza hem de erkeğe yeni bir sosyal statü kazandırdığı için, aileler arasında yeni bir dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkileri belirlemesi ve düzenlemesi açısından, geleneksel toplumlarda her zaman önemli bir olay¹⁶⁸ olarak görülmüştür. Evlenme ile en küçük toplumsal kurum olan aile, evrensel bir karakter taşıdığı için, dünyanın her yerinde bağlı bulunduğu kültürel yapının gerektirdiği belli kural ve kalıplarda gerçekleştirilir. Evlenme, özellikle tören, töre, adet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo içermektedir. Tarihsel boyutlar, sosyo-ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, üretim ve tüketim ilişkileri ve sosyal normlar, yani kültürel yapılara göre evlenme biçimleri belirlenmektedir. Her toplum, klan, kabile veya grup kendi yapısına uygun olanı seçerken aykırılığı önlemeye çalışır.¹⁶⁹

Örf, âdet, gelenek, görenek ve inançlar, insan hayatını belirleyen doğum, sünnet, düğün ve ölüm gibi önemli süreçleri de şekillendirmektedir. Düğün bir milletin hayat tarzını, bir toplumun görüşünü, aile münasebetlerini anlamaya yardım eden en önemli törenlerden biridir. Kökenleri en eski çağlara uzanan düğün gelenekleri, insan hayatında önemli yere sahiptir. İnsanlık tarihinde bütün

¹⁶⁷ Ö. DEMİR ve M. ACAR, a.e., s. 83.

¹⁶⁸ B. GÜVENÇ, a.e., s. 243; W. A. Haviland, a.e., s. 263.

¹⁶⁹ **Evlenme Adetleri, Yeni Bir Ev Kurmak**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF1A9547B61DAFFE2A99C0BFC5783A0F4C>, Son erişim; 18.01.2008.

inançların, dinlerin izini taşımakla beraber en eski şekliyle günümüze ulaşan geleneklerden biridir.¹⁷⁰

Anthony Giddens evliliği, “İki yetişkin insan arasındaki, toplum tarafından tanınan ve onaylanan bir cinsel birlik”¹⁷¹ olarak tanımlamaktadır. G. Bozkurt’a göre “Evlilik, doğuma izin veren bir geçiştir”.¹⁷² Evlilik, aile birimini oluşturmak, ailenin toplumda kabul görmesini sağlamak, ve iki karşı cins arasında kurulan cinsel ve ekonomik birlikteliğin devamını sağlamaktır.¹⁷³ Evlilik, bir toplum veya topluluk içinde evlenecek kişilerin kimler olacağını, ne zaman ve nasıl yapılacağını gösteren bir kurumdur.¹⁷⁴ Toplumun vazgeçilmez kurumu olan aile, evlilikle kurulmaktadır. “Aile, genel olarak nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirme işlevlerini taşıyan bir kurumdur”.¹⁷⁵

Toplumun en küçük birimi olan ailenin, devamı ve gelişimi evlilikle gerçekleşmektedir.¹⁷⁶ Evlilik konusu çalışmamızda üç kısımda ele alınmıştır. Birinci kısımda evlilik öncesi, evlilik hazırlıkları, ikinci kısımda evlilik ve düğün gelenekleri, üçüncü kısımda ise düğün sonrasına ilişkin halk inançları, uygulanan töreler ve adetler ele alınmıştır.

İnsanın, doğum ve çocukluktan sonra hayatında en önemli ikinci olay da evlenmedir. Hem kız hem de erkek açısından bir geçiş olduğu gibi, iki aile arasında yeni bir bağ kurulmasının ardından aileler arasındaki yaşamı, düzeni, ekonomiyi ve bir takım kültürel ilişkileri sergilediği için de üzerinde titizlikle

¹⁷⁰ Çulpan Zariyova ÇETİN, “Tatar Türklerinin Düğün Geleneği”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, c.2 Sy. 3 (Eylül 2005), s. 93. http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/-culpan_zariyov-a_tatardugun.pdf Son erişim; 15 Ocak 2008.

¹⁷¹ Antony GIDDENS, **Sosyoloji**, Ayraç Yayınevi, Ankara 2000, s. 148.

¹⁷² B. GÜVENÇ, **a.e.**, s. 243.

¹⁷³ K. EMİROĞLU ve S. AYDIN, **a.e.**, s. 293.

¹⁷⁴ Ö. SAYIN, **a.e.**, s. 185.

¹⁷⁵ Mustafa AYDIN, **Kurumlar Sosyolojisi**, Vadi Yay., 2. bs., Ankara 2000, s. 35.

¹⁷⁶ Ö. SAYIN, **a.e.**, s. 189.

durulması gerekir¹⁷⁷, çünkü her safhası ayrı tören ve ayrı adetlerle süslenen bir olaydır.

Evlenen kız ve erkek halk inançlarına göre doğaüstü güçlerin etkisi altındadır. Bundan dolayı gelin ve damadı bu doğaüstü güçlerden geleceğine inanılan tehlikelerden ve zararlı dış etkilere korunmak için bir takım tedbirler¹⁷⁸ almak gerekmektedir. Kaynak kişilerinin aktardıklarından anlaşılana göre, halk dinsel ve büyüsel içerikli birçok uygulama ve pratiğe başvurmaktadır.

2.1. Evlilik Hazırlıkları

Evlilik olayı tarih kadar eskidir¹⁷⁹ ve yeni evlenen çift için toplumsallaşma sürecinin önemli aşamalarından sayılır.¹⁸⁰ Genç bir erkek ve kızın, evlenme isteğini belirtmelerinden, düğün sonrasına kadar süren gelenekler zinciridir.¹⁸¹ Evlenme yaşı, eş seçimi, kız ve erkeğin tanışma biçimleri evlilik hazırlıklarında etkili olan unsurlardır.

Evlenme yaşı erkek ve kız açısından farklılık arz etmektedir. Ataerkil toplumlarda erkeğin evlenme yaşı ile kızın evlenme yaşı arasında büyük farklar vardır. Ailenin reisi olan erkek, evleneceği kızın kendisinden daha küçük veya aynı yaşta olmasını ister.¹⁸²

Günümüzde erkekler için evlenme yaşını belirleyen sebeplerden en önemlisi askerliktir.¹⁸³ Türkiye'deki gibi Yunanistan'da da askerlik mecburi bir görevdir. Erkek için bölgede askerlik, sevdiğini kaybetme tehlikesini barındırır. Çünkü oğlan askerde iken kız başkası tarafından kaçırılabilir/kaçabilir, ya da

¹⁷⁷ Fatma PEHLİVANLI, **Kırıkkale İlinin Keskin İlçesine Bağlı Olan Memetbeyobası'nın Düğün Gelenekleri, Kına Adetleri, Gelin Övme ve Gelin Güldürme Havaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniv. Ankara 1997, s. 23-24.

¹⁷⁸ A. ŞENEL, **a.e.**, s. 33-36.

¹⁷⁹ Ö. SAYIN, **a.e.**, s. 185.

¹⁸⁰ **a.e.**, s. 153.

¹⁸¹ A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 83.

¹⁸² Tuba DİKİLİTAŞ, **Şanlıurfa'da Evlenme Gelenekleri ve Törenleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniv., Şanlıurfa 1997, s. 18; F. MERTER, **a.e.**, s. 52.

¹⁸³ A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 84.

ailesi tarafından bir başkasıyla evlendirilebilir. Bunun için oğlan askerlikten önce ev ihtiyacından dolayı evlenemiyorsa; ya nişanlanır ya da kendisi kız bulamıyorsa ailesinin (annesinin) beğendiği bir kızı kendisine ister.

Araştırmayı yaparken gözlemlerimiz ana hatlarıyla aşağıda ki gibidir:

Batı Trakya genelinde ve özellikle Mehrikoz bölgesinde geleneksel evlenme yaşı ile bugünkü evlenme yaşı arasında farklılıklar mevcuttur. Bu da erkeklerin okuması, kızların daha yeni yeni okula gitmeye başlamaları ve bugün ekonomik yaşantının bütün yükünün erkeğe yüklenmesidir. Modernleşme ile beraber erkeklerin daha iyi bir yaşam kalitesini yakalama isteği, evlenme yaşını biraz daha yukarıya çekmektedir. Gençlerin çoğuna okulu bitirdikten ya da Batı ülkelerine gidip para kazandıktan sonra evlilik onayı verilmektedir. Ancak birbirlerini beğenip sevmeye yaşları erken başlamaktadır. Bu bağlamda gençlerin çoğu, lise yaşlarında birbirlerini beğenip sevmeye başlar ve bu dönemde nişan yapılır. Bundan dolayı 4-5, hatta 6-7 seneye kadar nişanlı kalmaktadırlar. Geçen süre zarfında hem okur hem de çalışarak maddi durumlarını iyileştirdikten sonra evliliğe en iyi şekilde hazırlık yapmış olurlar. Fakat geleneksel kurallara göre evlenenler de yok değildir. Geleneksel evlenme şekli daha çok okumamış kişilerde görülmektedir.

Geleneksel toplumlarda evlenme yaş sınırına ulaşan genç bir erkek ya da kız, ya ailesi tarafından istenilen ya da kendisinin istediği eşi aramaya başlar.¹⁸⁴ Mehrikoz bölgesinde kız ve erkek tarafı, gelin ve damat adaylarında bir takım özellikler aramaktadır. İki genç, birbirini sevip anlaşmışlarsa, ailelerin buna müdahale ettiği söylenemez. Gençlerin isteği göz önünde tutulmaktadır. Fakat ekonomik sebepler ve yaşça yüksek farklılık varsa gençlerin isteğini gerçekleştirmede engel olabilir. Ancak gençler kararlarında ısrarlıysa kaçarak evliliği gerçekleştirmektedirler.

¹⁸⁴ Conrad Phillip KOTTAK, **Antropoloji, İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış**, Ütopya Yay., Ankara 2002, s. 432.

2.1.1. Kız İsteme

Genellikle geleneksel toplumlarda evliliğe giden yolda ilk adımı erkeğin attığı, kız ve onun ailesinin ise nazlı ve seçici olduğu¹⁸⁵ bilinen bir gerçektir. Mehrikoz bölgesinde eskiden gelinini oğlanın annesi seçerdi. Kızların isteği ise, genellikle göz önünde tutulmaz, zorla da olsa evlendirilirdi. Kaynak kişilerin aktardıkları şöyledir:

*“Eskiden, anne bir kızı istese, oğlan hayır derse, o kızı istemeye gitmezlerdi. Fakat oğlan evet derse, kız hayır dese bile, kızın ailesi evet demişse kız oğlanla evlendirilirdi.”*¹⁸⁶

*“Eskiden kızları, oğlanın ekonomik durumu ve statüsünü göz önünde bulundurarak evlendirirdik.”*¹⁸⁷

*“Oğlanın Annesi kız istemeye gittiğinde kızın davranışlarına bakar, eğer kız; uyanık, akıllı, iş yapan, güzel ve el becerisi olan kişiye, istenilirdi. Anne kız istemeye gitmeden önce, kız hakkında araştırma yapar. Örnek olarak; kızın geçeceği yola bir sopa bırakılır. Kız yolda yürürken önündeki sopayı kaldırırsa, kız istenilir. Eğer kaldırmazsa kız istenilmez.”*¹⁸⁸

“Eskiden bir kızı istemeye oğlanın annesi, babası, amcası, dayısı, teyzesi, halası veya işi hakkıyla yapabilecek kimse o giderdi. Kız ailesinden istenilirken; “biz kızınız için geldik, ne dersiniz?” diye söze başlanılırdı. Kız tarafı kızı vermeyecekse, sert bir ifadeyle “bu konu için bir daha gelmeyin, olmaz. Nurvetinizi (mürüvetinizi) başka yerde arayın!” derdi. Eğer kız tarafı kızı verecekse, bir dahaki gelişinizde haber veririz. O arada kız tarafı, yakın akrabalarına ve kızına danışır. İkinci ya da üçüncü gidişten sonra bu işin olduğuna dair kız tarafı oğlana havlu, oğlan tarafı ise, kız tarafına çember verir (fakat daha sonra verilmiş olan karar bozulabilir). Bundan sonra nikahın günü belirlenir ve 10-15 gün içerisinde yapılır. Nikâhın erken yapılmasının sebebi, kızı

¹⁸⁵ F. PEHLİVANLI, a.e., s. 28.

¹⁸⁶ Kadın, Salıncak, 1935 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

¹⁸⁷ Kadın, Manastır, 1929 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

¹⁸⁸ Kadın, Atmezar, 1937 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

zorla bir başkasının kaçırması ihtimalidir. Oğlana zorla verilmişse, fırsatı değerlendirip sevdiğine kaçabilir.”¹⁸⁹

“Eskiden, oğlan tarafı, kız istemeye gidip, eve girdiklerinde oturmadan önce ‘Besmele’ çekerek ateşi karıştırırlar ve daha sonra duvarda asılı olan askılardan bir tanesini alırlardı. Sonra oturup kızı isterlerdi.”¹⁹⁰

“Eskiden, oğlan tarafı, kız istemeye gidip, eve girdiklerinde evin içinin temiz olup olmadığına bakarlardı. Eğer ev temiz değilse o evden kız istemezlerdi.”¹⁹¹

“Eskiden biz bekâr erkeklerle ne görüşürdük ne de birbirimizle konuşurduk. Bugünkü gibi bayramlara¹⁹² giderdik, fakat yüzlerimizi erkeklere göstermezdik. Kızlarla bir arada otururduk, erkekler ise karşı taraftan bize öylece bakarlardı. Hatta nikâhlı olsak bile, akşam nikâhlım [Küçük puprelka’ya¹⁹³] oturmaya geldiğinde yüzümü göstermezdim. Annem devamlı yanımızda otururdu.”¹⁹⁴

“Eskiden birbirlerimizi (bekâr kız ve erkeklerin) beğenme, tanışma şekli ya bayramlarda, ya gece yapılan mece’de¹⁹⁵, ya da düğünlerde olurdu.”¹⁹⁶

Yukarıda kaynak kişilerden aktarılan bilgiler, daha çok eskiden yapılan uygulamalardır. Günümüzdeyse durum tamamen farklıdır. Gençler birbirleriyle

¹⁸⁹ Kadın, Mehrikoz, 1938 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

¹⁹⁰ Erkek, Örpek, 1937 Doğumlu, Çiftçi, Okur-Yazar Değil.

¹⁹¹ Kadın, Fırlıç, 1945 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹⁹² Mehrikoz bölgesinde, kurban bayramının birinci gününden sonra beş gün bayram yapılır. Gündüz köyün kızları bir yerde toplanır. Bekâr erkekler de oraya gidip kızlarla bakışır, konuşur ve yüz yüze görüşme fırsatı bulmuş olurlar. Sevgili olan kişiler ise bir köşeye çekilir. Günümüzde yapılan bayramlar böyledir. Eskiden yapılan bayramlar da aynı yapılmakla beraber, eskiden kızların yanında aileleri bulunur ve oraya giden bekâr erkeklerle, kızlar konuşamaz, sadece her iki taraf görsel temasta bulunur hatta kızlar erkeklere sırtlarını döner.

¹⁹³ Küçük Puprelka; nikâhtan sonra oğlanın, kızın evine gece yalnız gidip oturmasıdır.

¹⁹⁴ Kadın, Karadere, 1960 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

¹⁹⁵ Mece (imece): Bir ailenin gündüz toplamış olduğu tütün, (veya yapılacak bir iş) bütün köy kızlarını gece tütünü dizmek için yardıma çağırmasıdır. Bekâr erkekler de oraya gider. Genç kız/erkekler tanışma, konuşma fırsatı bulmuş olur. Eskiden kızların yanında aileleri bulunur ve oraya giden bekâr erkeklerle, kızlar konuşamaz, sadece her iki taraf görsel temasta bulunur.

¹⁹⁶ Erkek, Beşikli, 1945 doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

görüşüp tanışmakta, anlaşmakta ve kararı kendileri vermektedirler. İkisinin ailesi karşı çıksa da, kaçma yolunu seçip evliliği gerçekleştirmektedirler.

Bölgede, eskiden olduğu gibi günümüzde de gençlerin tanışma fırsatları; Puprelka, Mece, Kına, Düğün Geceleri ve Bayram günlerinde yapılmaktadır. Yukarıda sayılan merasim gece ve günlerindeki tanışmalar tamamen kırsal kesimin sosyalizasyon süreci boyunca oluşturdukları öğelerdir.¹⁹⁷ Bugün oğlan beğendiği kızın cep telefon numarasını ister, karşıdan da olumlu bir tepki söz konusu ise bu ilişkinin ilk basamağı oluşmuş olur. Bundan sonra mesajlaşmayla başlayan sanal ilişki/aşklar, ilerledikçe bir sevgililiye dönüşür. Bu süreç çok hızlı ilerlemektedir. Birbirleriyle mece'de, 'büyük puprelka'¹⁹⁸ da ve kına gecelerinde görüşüp tanıştıktan sonra, bayram ve düğün günlerinde beraber gezerler. Bu arada da birbirlerini uyumlu bulmazlarsa ayrılırlar.

Köy toplumunda evlilik öncesi gençlerin birbirleriyle konuşma fırsatı açıktan olmamıştır¹⁹⁹. Günümüzde de bazı yerlerde daha çok uzaktan bakışıp, mektup yazmakla yetinilmekte, mesaj iletmenin bir adım ilerisi olan yüz yüze görüşmek için şartlar zorlanmaktadır. Erkek, sevdiği kızla dışarıda, evlerinden uzak ve kimsenin göremeyeceği bir yeri seçip yüz yüze görüşme olanağını yaratır. Ya da kızın penceresinin altına giderek onunla görüşmek ister. Fakat bu durumları kızın ailesi dahil hiç kimsenin bilmemesi gerekir. Çünkü bekâr kıza talip olabilecek diğer delikanlılar nezdinde itibar kaybına uğrayabilir. Bu her ne kadar büyük bir ayıp sayılmasa da mümkün ölçüde gizli tutulur. Fakat her halükarda birbirini seven iki genç bunu göze alırlar ve bu uygulama tamamen kıza bağlıdır. Eğer kız, buluşma yerine veya pencereye çıkmak istemezse, erkek ne kadar istese de amacına ulaşamaz.²⁰⁰

¹⁹⁷ N. NİRÜN, a.e., s. 69.

¹⁹⁸ Büyük Puprelka; Akşamdan sonra kızlar bir eve toplanır, bekâr erkeler de oraya gider ve her iki taraf birbirleriyle konuşma, tanışma ve yüz yüze görüşme fırsatı bulmuş olur. Eskiden de aynı şekilde yapılmakla beraber kızlar erkeklerle konuşmaz ve kızların aileleri yanında bulunur. Sadece iki taraf görsel temasta bulunur. Fakat genellikle kızlar sırtlarını döner. Büyük puprelka kış aylarında yapılmaktadır.

¹⁹⁹ F. PEHLİVANLI, a.e., s. 24; F. MERTER, a.e., s. 41.

²⁰⁰ A. M. ERCAN, a.e., s. 106-107.

2.1.2. Söz Kesme

Söz kesme, evlilik kurumuna resmi olarak atılan ilk adımdır.²⁰¹ Dünürçülük yoluyla anlaşmaya varan taraflar daha sonra söz keserler. Anlaşan aileler daha geniş bir davetli grubu huzurunda sözle bu anlaşmalarını yeniden dile getirirler²⁰². Mehrikoz bölgesinde, kız isteme işlemine erkek tarafı başlar. İlk işlem gerçekleştirildikten sonra cevap almak üzere oğlan tarafının kız evine yaptığı ikinci ve üçüncü ziyaretten sonra cevap olumlu ise söz kesilir. Kaynak kişiler konuyla ilgili şunları aktarmaktadırlar;

*“Söz kesmeye giderken daha çok Pazartesi ve Perşembe günlerinde gitmeye özen gösterirdik. Giderken yanımızda bir tepsi börek ve tatlı götürürdük. Bunun yanında [önceden fakirlik olduğu için], elimizden geldiğince, havlu, çorap, mendil ve gömlek de götürürdük.”*²⁰³

*“Kız ailesinden istenilirken, oğlanın teyzesi, halası, yengesi ve yakın akrabaları gider.”*²⁰⁴

Eskiden söz kesiminde kız isteme işleminde olduğu gibi, dünürçübaşı *“Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle kızınızı oğlumuz istiyoruz”* diye söze başlar. Kızın rızası önceden anne tarafından alınmış olabileceği gibi alınmamışta olabilir. Annesinin verdiği olumlu cevap üzere oğlan tarafı da ‘evet’ der. Söz kesiminden sonra, oradaki insanlara kahve ikram edilir. Daha iyi tanışıp kaynaşmak için iki aile birbirine birkaç defa gidip gelir. Söz kesimi ile, evliliğin bundan sonraki ilk basamağı atılmış olur. İki aile genç çiftin ihtiyaçları hakkında görüşür ve her iki taraf da ekonomik güçleri ölçüsünde ne yapabileceklerini ve neler istediklerini söyleyerek üzerinde anlaşmaya varırlar. Bundan sonra nikâh tarihini belirlerler.

²⁰¹ F. PEHLİVANLI, a.e., s. 32.

²⁰² Mahmut TEZCAN, **Türk Ailesi Antropolojisi**, İmge Yay., Ankara 2000, s. 37.

²⁰³ Kadın, Mehrikoz, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

²⁰⁴ Erkek, Çuka, 1956 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

2.1.3. Nikah Kıymak

Nikah, evlenmek isteyen kadın ve erkeğin isteğine hukuksal olarak izin verir.²⁰⁵ Mehrikoz bölgesinde, söz kesildikten sonra bir ay ya da daha fazla süre içerisinde nikâh kıyılır²⁰⁶. Araştırmaya konu olan halk, 1913 Atina Antlaşması ve 1923 Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan'da Türk olarak değil de "Müslüman Azınlık" olarak kaldığı için tüm resmi işlemlerini müftülükte yaptırır. Buna göre evlenme ve boşanma müftünün onayı olmadan yapılmaz. Nikâh da imam²⁰⁷ veya müftü tarafından yapılır. Nikâhın yapılma şekilleriyle ilgili kaynak kişiler şunları aktarmaktadır:

*"Nikâh akşamında, oğlanın evine hısım, akraba, konu komşu davet edilir. Kız tarafı çeşitli hediyelerle nikâha gelir. Oğlan tarafı da kız tarafına giderken birer kat elbise gönderir. Nikâha kızın kendisi, anne ve babası gitmez, bu arada kızın vekâleti alınıp, kızın yakın akrabaları (dayısı, teyzesi, amca ve halası) nikahta bulunur. Nikah işlemi yapılırken odada 3-4 kişi bulunur. Öbür odalardaysa davetliler bulunur."*²⁰⁸

*"Nikâh kıyılırken odada fazla kişinin bulunmaması gerekir. Çünkü, odada bulunan kişilerden her hangi biri, iki elini 'klüç'²⁰⁹ şeklinde yaparsa, ilerleyen zamanlarda nikah, bozulur veya huzursuzluk getirir veyahut boşanmaya kadar da gidebilir."*²¹⁰

"Eğer nikâh, mevlit ile yapılacaksa gündüz yapılır. Yemek pişirilir ve gelen misafirlere yemek verilir. Bazıları ise sade bir tören yapar. Mevlit

²⁰⁵ F. MERTER, a.e., s. 45.

²⁰⁶ M. TEZCAN, a.e., s. 38.

²⁰⁷ İmam; Müftülüğün görevlendirdiği kişi olup, nikâh ve cenaze işlerine bakmakla sorumludur [cenazeyi yıkama, kefenleme ve gömme, cenaze namazını kıldırma, telkin ve duaları okuyan kişidir].

²⁰⁸ Kadın, Örpek, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

²⁰⁹ Klüç; iki elin işaret parmaklarını birbirine bağlaması demektir.

²¹⁰ Erkek, Atmezar, 1944 Doğumlu, Hoca, Lise Mezunu.

okuturlar, fakat yemek vermezler. Sadece yakın akrabalarını davet eder. Diğer bazıları ise, mevlit okutturmayıp, gündüz yapar ve davetlilere yemek verir.”²¹¹

“Nikâh günü oğlan tarafı kıza bir çeyrek et ve bir tepsi börek gönderir. Ancak bu eti ve böreği oğlanın annesi götürmez, komşuları götürür. İki-üç ay sonra da harman yapılır.”²¹²

Günümüzde ise en çok yapılan söz kesme, nişan ve nikâh şekli şöyledir; birbirleriyle anlaşılan gençler, kendilerini uyumlu bulduklarında nikâhlanmaya karar verir. Oğlanın [anne-babası gider veya gitmez], yenge, teyze, amca, hala ve dayısı kızı istemeye gider. Kızın ailesi durumdan haberdardır ve gelenleri beklemektedir. Oğlan tarafı, börek, tatlı, kahve ve benzeri yiyecekler götürür. Gidiş sebeplerini kızın ailesine açıklar. Bu gidişle kızın ailesi kızını vermez ise, kızını verinceye kadar (2-3 defa da olsa) gidip gelirler (ama gene de kızı vermezlerse, oğlan kızı kaçıırır). *Gençler anlaşmışlarsa bizim buna bir şey deme hakkımız yok deyip*²¹³ artık gençleri kendi yolunda yürüyebilmelerini istemeyerek de olsan imkân sağlamaktadırlar.

Kendi isteğiyle kızı verdiklerinde ise, kız tarafı gelenlere börek, tatlı, helva ve benzeri yiyecekler verir. Daha sonra, nikâh gününü oğlan ile kız belirler. Tarih belirlendikten sonra kız ile beraber yenge ve amcası, oğlan ile beraber abla ve eniştesi müftülüğe gider ve nikâhı kıyar. Nikah kıyıldıktan sonra oğlan, gelenlere yemek ısmarlar. Sonra oğlan ile kız yakın bir zaman için *harman* tarihini belirler. Bu tür nikâhın harmanı genelde gece yapılır. Harman’a (harman kız evinde yapılır) gidenlere yemek verilmez, pasta, meyve suyu ve kek ikram edilir. Kaynak kişilere sorduğumuzda, böyle yapmalarının nedeni, zaman kaybının önlenmesi ve ekonomik maliyetin daha aza indirilmesidir.

Nikâh kıyıldıktan sonra oğlan, kızın evine gece oturmaya gider. Buna Mehrikoz bölgesinde ‘*Küçük Puprelka*’ denir. Nikâhın kıyılmasına rağmen bölgede karı-koca ilişkisi resmen başlamış sayılmaz. Eskiden oğlan küçük

²¹¹ Erkek, Beşikli, 1948 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

²¹² Erkek, Manastır, 1945 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

²¹³ Erkek, Mehrikoz, 1950 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

puprelka'ya gittiğinde, kız tarafından mutlaka yanlarında bir kişi bulunurdu. Oğlan kız ile konuşmaz, sadece görsel temasta bulunur. Çoğu zaman kız utancından dolayı, oğlana sırtını çevirip, yüzüne bakmadan öylece oturur ya da çok nadiren konuşurlar. Araştırmamız sonucunda bu durumun tamamen değiştiği saptanmıştır. Günümüzde küçük puprelka'ya giden oğlan, kız ile konuşur ve yalnız oturur.

2.1.4. Harman Günü

Mehrikoz bölgesinde, nikâh kıyıldıktan sonra en kısa zamanda “harman günü” yapılır. Harman gününün ne olduğu, ne anlama geldiği, niçin ve nasıl yapıldığı ile ilgili kaynak kişiler şunları aktarmaktadır:

“Eskiden harmana giden çocuğun annesi eve girdiğinde gelin elini öper. Fakat oğlanın babası harmana gitmez. Kız oğlanın babasını evleninceye kadar görmez ve ondan kaçır. Kız babasının elini evlendikten sonra öper. Bu arada harmana giden oğlanın annesi ekonomik durumlarına göre gelinine hediyeler takar. Bu hediyeler, altın, para ve takı setidir.”²¹⁴

“Nikâh kıyıldıktan 15 gün sonra oğlan tarafı, kız tarafına küçük hediyelerle beraber gider ve buna ‘on beş küçük harmanı’ derler. Küçük harman yapıldıktan sonra, gidip gelmeler bayramlarda ve diğer günlerde de tekrarlanır. Ama maddi durumu iyi olan ‘büyük harman’ da yapar.”²¹⁵

“Harmana giden erkek tarafı, kız tarafına börek ve tatlı gibi yiyecekler götürür. Kız tarafı da gelenlere yemek hazırlar ve hediyeler verir.”²¹⁶

“Eskiden Büyük harman yapılırken, oğlan tarafı, kız tarafına hediyeleri götürürken, komşulardan biri kızın evine gidip tüfikle bir kere ateş eder. Yani harmanlılar geliyor anlamında. Sonra kız tarafı ateş eden kişiye bir havlu hediye

²¹⁴ Kadın, Örpek, 1935 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

²¹⁵ Erkek, Atmezar, 1937 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

²¹⁶ Kadın, Çuka, 1938 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

eder. Oğlan tarafı (harmancılar) ve beraberindeki hediyelerle eve girerken kız tarafı bir tepsinin içine su doldurup, elinde bir demet çiçekle üzerlerine su serper ve oğlan tarafı kızın evine öyle girer. Eve giren oğlan tarafının getirdiği hediyeler, kendileri tarafından bir odada serilir ve daha sonra kız tarafı ve komşuları o hediyeleri görür. Ayrıca, oğlan tarafının götüreceği hediyeler, önce kendi evinde serilerek konu komşunun ziyaretine açılır sonra kız evine götürülür. Kız tarafı da oğlan tarafına vereceği hediyeler için aynısını yapar. Buna 'büyük harman' denilir. Bu harman'da davetliler çok olduğu için, genelde yemek verilir ve gündüz yapılır. Ve oğlan, harman'a gitmez."²¹⁷

Günümüzdeki harman şeklinde ise, oğlan ve ailesi harmana gider. Harman genelde gece yapılır, yemek verilmez, pasta, kek ve meyve suyu ikram edilir. Gündüz yapılırsa yemek verilir. Oğlan tarafının getirdiği hediyeler (aile fertlerine ve birinci kuşak akrabalara birer kat elbise, kayın valide tarafından gelinine bir kat elbise, saat, takı seti, bilezik, yüzük, altın kolye; dede, nine, hala, teyze amca, enişte ve dayı tarafından da ya altın, ya bilezik, ya gerdanlık, ya da yüzük takılır; yengeler de altın, küpe veya yüzük takarlar) kendileri tarafından bir odada serilir, sonra kız tarafı ve komşuları getirilen hediyeleri görür. Ayrıca, oğlan tarafının götüreceği hediyeler, önce oğlan evinde serilerek konu komşunun ziyaretine açılır, sonra kız evine götürülür. Kız tarafı da oğlan tarafına vereceği hediyeler için aynısını yapar (kız tarafı da, oğlanın bütün aile ve akrabalarına birer kat elbise gönderir). Her iki taraf aldıkları hediyeleri, harmandan sonra konu komşunun ziyaretine açar, bir hafta süresince ya da daha fazla hediyeler (harman) sergilenir.

Bölgede konuyu incelerken dikkatimizi çeken diğer bir husus ise, toplumda "başlık parası" denilen bir olguyla²¹⁸ karşılaşmamamızdır. Ancak nikâh kıyıldığında sadece "mehir" verilir. Bu da toplumun ekonomik durumunun kaldırabileceği değerdedir. Bu durum eskiden olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir.

²¹⁷ Kadın, Mehrikoz, 1929 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

²¹⁸ Ö. SAYIN, a.e., s. 186; F. MERTER, a.e., s. 43.

Yukarıda anlaşıldığı gibi söz kesimi ile nikâh arasındaki süre kısa tutulmaya çalışılmaktadır. Nikâh yapılmasının sebebinin tamamen geleneksel bir din anlayışından kaynaklandığı da anlaşılmaktadır.

Harmandan sonra geleneksel olarak yapılan bazı uygulamalar mevcuttur. Bunlardan en önemlileri kaynak kişilerin aktardıkları gibidir:

*“Harmandan sonra oğlaklar süttten kesildiğinde, oğlan ailesi keçi/koyun boğazlayıp temizledikten sonra yanında da bir teneke peynir alıp kız tarafına götürür, buna “mandıra vurumu” denir.”*²¹⁹

*“Hıdrellezde (6 Mayıs) oğlan ailesi yoğurt alıp bir şişenin içine koyar ve onunla geline gider. Kız tarafı ise bir tepsi börek yapıp oğlanın ailesine verir.”*²²⁰

Günümüzde ise, bu tür geleneksel uygulamalar yapılmaz, harmandan sonra iki aile arasında gidip gelmeler devam eder.

Kız kaçırarak evlenmenin²²¹ dışında, bölgede, gençlerin karşılıklı görüşüp anlaşarak evlenmesi mümkündür veya görücü usulü ile evlilikler yapılmaktadır.

Kaçırma yoluyla evlenme, geleneksel ataerkil topluluklarının ortak özelliklerindedir.²²² Kız kaçırma âdeti ile evlenme meşru sayılmış, bu da ataerkil örfünün bir gereği olarak görülmüştür.²²³ Bölgede eskiden olduğu gibi günümüzde de varlığını gösteren kaçırma yoluyla evlilikte, sebebi ne olursa olsun, kaçırma olayına halk iyi gözle bakmamış ve bakmamaktadır. Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler kız kaçırma yoluyla evlenenlerin çok sayıda olduğunu göstermektedir.

Araştırma sürecinde gözlemlediğimiz “kaçırma yoluyla evlenmenin geçmişte ve günümüzde yaygın olarak görülmesindeki en önemli faktörünün

²¹⁹ Kadın, Beşikli, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

²²⁰ Kadın, Salıncak, 1935 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

²²¹ Ö. SAYIN, a.e., s. 186.

²²² M. TEZCAN, a.e., s. 21

²²³ A. M. ERCAN, a.e., s. 111; M. TEZCAN, a.e., s. 20-21.

sosyo-ekonomik²²⁴ nitelikli olduğunu” söylemek mümkündür. Mehrikoz bölgesinde erkek ve kızın aileleri, çocukların evlenmek istediği adayın, toplumsal statüsü ve ekonomik durumunu göz önünde bulundurmaya elinden geldikçe özen göstermektedirler.

Türkiye’de olduğu gibi Mehrikoz bölgesinde de kız kaçırma olaylarının önemli bir sebebi de, kızın aile büyükleri tarafından küçük yaşta veya istemediği biriyle evlendirilmek istenmesinden kaynaklanır.

Kaçarak evlenmenin bir diğer sebebi ise, ekonomik durumdur. Böyle bir durum söz konusu olduğunda, oğlanın ailesinin maddi imkânları o an için çocuk evlendirmeye müsait değilse, çocuğuna kaçarak evlenmesine adeta gizli bir onay vermiş gibidir. Bu da daha az masraf anlamına gelmekte ve büyük maddi külfetten kurtulmak anlamını taşımaktadır.²²⁵ Kaynak kişilerin konuyla ilgili aktardıkları şunlardır:

*“Kızı çok sevdim ama babası beni damadı olarak kabul etmiyordu. Kızla anlaşıp kaçtık.”*²²⁶

*“Küçük yaşta olmama rağmen beni kaçırmasını istedim. Çünkü ailem sevmediğim biriyle evlendirecekti.”*²²⁷

*“Baktım ki herkes sevdiğini kaçırıyor, ekonomik durumum da nikâh ve harman yapmaya müsait olmadığı için ve de artık evlenme yaşımın geldiğini düşünerek sevdiğimi kaçırdım.”*²²⁸

“Birbirimizi çok seviyorduk, ama yaşça benden daha büyüktü. Ailem, oğlanın ailesini kendimize lâyük görmüyordu. Ailem ondan vazgeçmem için

²²⁴ A. M. ERCAN, a.e., s. 115.

²²⁵ a.e., s. 116.

²²⁶ Erkek, Salıncak, 1978 Doğumlu, İlkokul Öğretmeni.

²²⁷ Kadın, Atmezar, 1980 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

²²⁸ Erkek, Manastır, 1985 Doğumlu, Ortaokul Mezunu.

*devamlı ikna etmeye çalıştı, ama ben ondan vazgeçmedim. 18 yaşına geldiğimde beni kaçırmamasını istedim ve kaçtım.*²²⁹

2.1.5. Çeyiz

Söz kesme, küçük ve büyük harman ile başlayan süreç (nişan) çoğunlukla evlilikle sonuçlanır. Düğünden önce en kapsamlı üç aşamadan yukarıda bahsettik. Evliliğe giden yol hem kız hem oğlan için maddi açıdan sıkıntı vermektedir.

Çeyiz; *“Ataerkil toplumlarda esas olarak evlenip haneden çıkacak olan kadının mirastan payını önceden alması ve böylelikle daha sonra erkekler arasında görülecek olan miras paylaşımının dışına çıkarılmasıdır. Aynı zamanda bu uygulamayla, kadının evlenme sürecine hazırlanması ve bir aday olarak cazip hale gelmesi de sağlanmış olmaktadır.”*²³⁰ anlamına gelmektedir. Ayrıca toplumlar arasında farklılık arz etmektedir. Ancak Anadolu’da çeyiz uygulaması deyince *“sandıkla sembolize edilecek kadar ufak tefek ev ve kullanım eşyası ve giyim-kuşamdan ibaret bir sembolik değer”*²³¹ anlaşılır. Bazıları gösterişe önem verdikleri için, çeyiz miktarını da çok abartmaktadırlar. Çeyiz uygulaması Mehrikoz bölgesinde büyük ölçüde Anadolu’daki gibi yapılmaktadır.

Genellikle çeyiz hazırlama konusunda, kız çocuğa sahip olan her anne, kızın çeyizi için hazırlıklarını erken yaşta başlatır. Ama bu süreç nişandan sonra daha hızlı ilerlemektedir.²³² Erkek; ev, mobilya, beyaz eşya, yapmaya veya almaya çalışırken, kız da çeyizi toplamaya gayret eder. Aileler için bu süreçte, hem kendi akrabalarına hem de başkalarına maddi durumlarını gösterme fırsatı doğmuş olur.²³³

²²⁹ Kadın, Örpek, 1982 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

²³⁰ K. EMİROĞLU ve S. AYDIN, a.e., s. 195.

²³¹ a.e., s. 195.

²³² T. DİKİLİTAŞ, a.e., s. 29.

²³³ F. PEHLİVANLI, a.e., s. 39-41.

Mehrikoz bölgesinde çeyiz, kız evinin hazırladığı el işi malzemelerden oluşan sandık eşyası ile gelin ve damat ailelerinin yeni kurulacak yuva için hazırladıkları ve satın aldıkları tüm eşyalardır. Kız tarafı, elinden geldiğince çeyizin en iyisini hazırlamaya özen gösterir*. Çünkü “çeyiz, kız evinin sosyo-kültürel ve ekonomik durumunun bir göstergesidir”²³⁴. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, bu süreçte kıza sadece ailesi değil, akrabaları, komşuları ve arkadaşları da yardımcı olur. Kaynak kişilere göre:

*“Eskiden çeyizi hep elimizle işlerdik, ve komşularımız yardımda bulunurdu. Maddi durumu iyi olan daha çok çeyiz yapardı. Bugün ise çeyiz hazırlamak daha kolay. Mağazalarda her şey var artık.”*²³⁵

*“Eskiden gelinle çeyiz bir arada getirilir ve çeyizi eve sererlerdi. Bugün ise önce çeyizi getirip sererler, sonra düğün günü gelin getirilir.”*²³⁶

Günümüzdeki çeyiz, el işi işlemeleriyle beraber, daha çok hazır alınmakta, ya da para karşılığında yaptırılmaktadır.

Araştırmayı yaparken gözlemlediğimiz kadarıyla, günümüzde, oğlanın evi (nikâhlı olsalar bile) düğün için hazırlanmamışsa ya da henüz hazır değilse oğlan kızı kaçıtır. Ev yapılıncaya kadar kız oğlanın ailesiyle beraber çalışır. Ev yapıldıktan sonra bazıları kına gecesi ve düğün yapar, bazıları da sadece düğün yapar. Bazıları ise ne kına gecesi ne de düğün yapar.

* Düğünden önce ‘çeyiz asmak’ gelenektir. Kız evinde gelinin tüm çeyiz eşyası erkek evine taşınır ve sergilenir. Genç kızların yaptıkları işler beğeniyle izlenip bölgenin geleneksel el sanatlarının sürdürülmesi sağlanmış olur. Mehrikoz bölgesinde rastlanan bu uygulama Anadolu’da da aynen geçerlidir (M. TEZCAN, a.e., s. 41).

²³⁴ A. M. ERCAN, a.e., s. 129.

²³⁵ Kadın, Çuka, 1943 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

²³⁶ Kadın, Karadere, 1957 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

2.2. Düğün

Düğün, antropoloji sözlüklerinde “*evliliğin duyurulması ve toplumsallaşmasını sağlamak ve ailelerin toplumsal statülerini pekiştirmek amacı güden kalıplaşmış törenler*”²³⁷ şeklinde tanımlanmaktadır.

Düğün, çekirdek ailenin oluşumu, ya da iki kişiyi içeren ilişkinin resmileştiği merasimin adıdır. Bu ilişkiye, cinsel ikili denilir. Cinsel ilişki toplum tarafından kabul gördüğünde, ya da ruhsat verildiğinde, toplumsal olarak bağlayıcı hale gelir ki, bu durumda karı-koca ilişkisinden söz edilebilir.²³⁸ Geleneksel toplumlarda da, ailenin toplum tarafında kabul görmesi için iki kişinin bir araya gelip bunu düğünle ilan edip resmileştirmeleri gerekir.²³⁹ Bölgede düğün yapılmadan birkaç ay önce, iki aile anlaşarak düğünün tarihini belirler. Düğün, Perşembe veya Pazar günlerinde yapılmaktadır. Düğün tarihi ilan edildikten sonra, insanlar davet edilir. Davetliler şu şekilde çağrılır:

*“Oğlanın ailesi kendileri düğüne çağırılmazdı, komşuların çağırmasını ister, bizde adet böyledir.”*²⁴⁰

*“Eskiden, düğüne evden eve gezip çağırırlardı. Davetler genellikle Cuma günlerinde yapılırdı.”*²⁴¹

*“Eskiden kaçan kıza çeyiz vermezler ve ailesi onu kabul etmezdi. Araya arabulucuların girmesiyle kırgınlıkla da olsa uzlaşıldı. Ancak uzlaşmadan sonra aile, kızına çeyizi verirdi.”*²⁴²

Eskiden davetler sözlü yapılırdı. Günümüzde ise, teknolojinin gelişmesiyle bu sözlü geleneğin önemini kaybettiğini görmekteyiz. Yirmi otuz sene öncesinde telgraf ve posta ile haber verilirken, günümüzde ise telgraf ve postanın yanı sıra cep telefonu veya internet aracılığıyla haber verilmektedir.

²³⁷ K. EMİROĞLU ve S. AYDIN, **a.e.**, s. 243.

²³⁸ Eric R. WOLF, **Köylüler**, Çev.; Abdülkerim Sönmez, İmge Kitapevi, Ankara 2000, s. 105-106.

²³⁹ M. TEZCAN, **a.e.**, s. 35.

²⁴⁰ Erkek, Fırlıç, 1949 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

²⁴¹ Erkek, Mehrikoz, 1939 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

²⁴² Kadın, Salıncak, 1930 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

Düğüne birkaç gün kala kızın hazırlamış olduğu çeyiz kız evinden alınır. Damadın ailesinden halası, amcası, teyzesi, dayısı kız kardeş ve yengeleri, kızın evine gidip çeyizi alırlar. Çeyiz arabaya yüklendiğinde ve oğlanın evine gitmeye yola koyulduğunda, köyün çocukları, yolu kapatarak para isterler. Bölgemizde de Türkiye’de olduğu gibi bunun ismi “*Toprak Bastı Parası*”dır. Bu gelenek eskiden uygulanmakla beraber, günümüzde de devam etmektedir. Bugün yaklaşık olarak 200 ila 500 Euro toprak bastı parası köyün çocuklarına verilir. Çeyizle beraber kızın yakın akraba ve komşuları gelir. Oğlanın evine gittiklerinde getirdikleri çeyizi odalara serer ve sonra geri dönerler.

2.2.1. Kına Gecesi

Kına gecesi; “*Düğün törenlerinden birisidir. Gerdeğe girilen törenden bir gece öncesinde, kadınlar tarafından icra edilen ve özellikle gelinin el ve ayaklarına kına yakılan eğlencedir*”²⁴³ şeklinde tanımlanmaktadır. Kına gecesi kız evinde kızın yakın arkadaşları, akrabaları ve komşu kadınlarla birlikte yapılan bir şenliktir²⁴⁴. Kızın baba ocağında kalacağı son gece olduğu için evlilik olayının başından sonuna kadar duygusal yoğunluğun en fazla yaşandığı gecedir. Kına, İslam toplumlarında çok eskiden beri uygulanan bir gelenektir.²⁴⁵ Mehrikoz bölgesinde eskiden olduğu gibi günümüzde de önemini kaybetmemiş ve değişmeden uygulanagelmıştır. Kına gecesi, yeni bir ailenin meydana gelmekte olduğunun habercisidir. Bunun için yeni bir ailenin kuruluyor olmasından dolayı bir yandan sevinç yaşanırken diğer bir yanda ise hüznün duyguları yaşanmaktadır.

Bölgede kına gecesi, düğün Pazar günü ise Cuma akşamı yapılır. Eğer düğün Perşembe günü ise Salı akşamı yapılır. Gece için gelin ve yakınları en güzel şekilde hazırlanırlar. Kaynak kişiler kına gecesi ile ilgili şunları aktarmaktadır:

²⁴³ K. EMİROĞLU ve Suavi. AYDIN, a.e., s. 466.

²⁴⁴ M. TEZCAN, a.e., s. 39.

²⁴⁵ A. M. ERCAN, a.e., s. 141-142.

“Kınayı yakacak olan kadının evli ve çocuk sahibi olması gerekir. Eskiden oğlanın kendisi ve ailesi kına gecesine gitmezdi. Eğer kız yakınsa sadece kız tarafında düzenlenirdi, uzak ise köyün bütün kızları damatta toplanır ve damadın küçük parmağına kına yakarlardı. Kınayı damat alır kız tarafına verir kız tarafı da gelenlere ikram eder.”²⁴⁶

“Günümüzde ise kınaya damat da gider ve gelinle oraya gidenleri selamlar. Bütün gece gelin ile damat misafirlerin arasında dolaşır.”²⁴⁷

“Eskiden kına gecesine genç kız ve oğlanlar gitmezdi.. Günümüzde ise kına gecesine genç kız ve oğlanlar gider, böylece birbirleriyle tanışma ve konuşma fırsatı bulmuş olurlar.”²⁴⁸

Günümüzde ise kına gecesinin nasıl yapıldığı ile ilgili olarak, orada doğup büyüdüğümüz ve özellikle bu konuyu araştırırken de gözlemlediğimiz kadarıyla şu uygulamalar dikkati çekmektedir: evlenecek olan kız kına gecesinde bindal (bindallı) veya gelinlik giyer. Bu arada gelin, kendisi için hazırlanan odada sessizce beklemektedir. Gelen davetliler (bekâr kız ve oğlanlar, kadınlar, çocuklar) dışarıda beklemektedir. Bekâr kız ve oğlanlar birbirleriyle görüşmekte ve dolaşmaktadır. Oğlan evinin göndermiş olduğu kına bir tepsi içinde karılır ve üzerindeki mumlar da yakılır. Hazırlanan kınayı evli ve çocuk sahibi bir kadın alır ve gelinin bulunduğu odaya götürerek gelini odadan çıkartır. Bu esnada odaların bütün ışıkları söndürülür. Gelini davetlilerin bulunduğu odaya götürürken tepsiyi gelinin başı üzerinde tutarak ve türkü söyleyerek götürür. Gelin sandalyenin üzerinde oturtulur ve kırmızı bir örtü ile örtülür. Gelin kaynanasından hediye almadıkça kapalı tutuğu avuçlarını açmaz. Bunun üzerine kaynana yanında getirdiği bir tane altını gelinine uzatır. Hediye alan gelin bunu sağ elinin avucuna koyar ve kına altının üzerine yakılır. Sonrada da ayak parmaklarına kına yakarlar. Oturduğu yerden kaldırılan gelin annesi ve yakınlarıyla kucaklaşıp ağlarken, evde bulunan diğer konuklara da kına dağıtılır. Geline yakılan kınanın

²⁴⁶ Kadın, Örpek, 1938 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

²⁴⁷ Erkek, Örpek, 1960 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

²⁴⁸ Erkek, Mehrikoz, 1955 Doğumlu, İlkokul Öğretmeni.

bozulmaması için, ellerine kırmızı eldiven takılır. Bu arada gelinin arkadaşları başının etrafında dolanarak ve türkü söyleyerek gelini ağlatmaya çalışır. Kızın ağlaması ve ağlatılması bir gelenektir, kızın mutlaka ağlatılması istenir²⁴⁹. Bu esnada gelinin odası arkadaşları tarafından hazırlanır. Damat içeri girer, isterse sağ/sol parmağına kına yakabilir ve gelini yatağının üzerine götürür. Sonra gelin ile damat dışarıya çıkarak gelenleri selamlar, genç kız ve erkeklerin arasında dolaşır. Sonra damat ve davetliler evlerine gider.

2.2.2. Düğün Günü

Düğün toplumsal açıdan bakıldığında, insanları bir araya getiren iki aile, iki sülale ve bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendiren ve ortaklığı pekiştiren önemli bir olgudur. Düğün günü, insanların sahip oldukları mirasını, gelenek ve göreneklerini, töre ve inançlarını, değer yargılarını ileriki nesillere aktarması bakımından²⁵⁰ önemli bir sosyolojik unsurdur.

Düğün ağır bir ekonomik yük olsa da, bölge halkının Türk ve Müslüman kimlik ve benliğini koruması için kayda değer bir olgudur. Buldukları ülkede azınlık olmaları göz önünde bulundurulduğunda, düğün gibi birleştirici olgular yabancı bir ülkede toplum olarak ayakta kalmalarını sağlayan en önemli unsurlarından biridir. Düğün, her kesimden insanların toplandığı, birbiriyle tanışıp görüşme fırsatı buldukları için kayda değer bir konudur.²⁵¹ Yaşlıların, yeni nesillere bu gibi merasimlerle birçok örf, adet, inanç, gelenek ve göreneği aktardıklarını²⁵² söyleyebiliriz.

Düğün gününe gelindiğinde yapılan tüm hazırlıklara rağmen erkek ailesini bir telaş sarmaktadır. Eskiden düğünler farklı bir şekilde yapıldığı için bu konuya aşağıda geniş bir şekilde yer verilecektir. Öncelik olarak günümüzün düğünlerine yer vereceğiz. Ancak şunu belirtmekte fayda var, eskiden olduğu gibi günümüzde

²⁴⁹ M. Tezcan, a.e., s. 39.

²⁵⁰ a.e., s. 35-36; A. M. ERCAN, a.e., s. 139.

²⁵¹ M. Tezcan, a.e., s. 35-36.

²⁵² N. NİRÜN, a.e., s. 82-83.

de, gelinin anne ve babası düğüne kesinlikle gitmezler. Kaynak kişilere düğüne gitmemek ile ilgili görüşlerini sorduğumuzda, “*Düğüne gitmek, ayıp ve utanç vesilesidir*”²⁵³ cevabıyla karşılaşmıştır.

Düğünden bir gün önce, mahallenin/köyün sokakları temizlenir. Hayvanlar kesilir, yemeklerin hazırlanması için aşçılar hazırlıklar yapar bu sırada akraba ve komşular yardımda bulunur. Yemek için gereken ne varsa düğün için hazırlanır. Düğüne katılacak olan herkes hazırlıklar yapar. Düğün yemekleri, eskiden olduğu gibi günümüzde de aynıdır. Yani; kuru fasulye, etli pilav, keşkek ve helvadır.

Düğün günü, aşçılar yemekleri pişirir. Damat tıraş olur, ve damatlığını giydikten sonra gelin arabasının hazırlanmasında hazır bulunur. Gelini almaya gidecek olan damadın, kız kardeşi, erkek kardeşi, kuzenleri, eniştelere *alayı*²⁵⁴ oluştururlar. Gelinin alınacağı yer uzak ise sabahın erken saatlerinde yola çıkılır. Yakın ise saat on civarında gelini almaya gidilir. Bu arada gelen misafirler damadın yanında gelini bekler. Alay gelinle köyün içine geldiğinde köy meydanında bir kez dolaştırılabilir (veya dolaştırılmaz). Alay damatın evinin önüne geldiğinde, arabanın kapısını damat açar ve gelini elinden tutarak indirir. İndirdikten sonra damat elinde bulunan ve mendilin içine sarılmış belli bir miktar para ve şekeri halkın üzerine atar ve gelini eve götürür. Sonra damat dışarı çıkarak gelen misafirlerin arasında dolaşır. Eve götürülen gelin koltuğa oturtulur ve daha sonra kadınlar gelini görmeye ve tebrik etmeye girer. Tebrik edilen geline kadınlar tarafından ya hediye verilir ya da eline para sıkıştırılır. Bu hediyeler duruma ve kişilere göre değişiklik arz etmektedir.

Gelin alay eşliğinde getirilmeyecekse, damat düğünden bir önceki akşam, yakın akrabalarından da bir ya da iki kişiyi alıp, gelini almaya gider. Gelinin yakın akrabalarından da iki ya da üç kişi gelir. Gelinle gelenler, gelinle aynı odada yatırılır ve düğün akşamı giderler. Bu arada oğlanın ailesi, gelini evde bekler. Gelin arabadan indirildikten sonra, damat gelinin elinden tutarak eve

²⁵³ Kadın, Beşikli, 1952 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

²⁵⁴ Alay; arabaların oluşturdukları konvoyla verilen addır.

götürür. Gelin eve girdiğinde orada bulunanların ellerini öper. Gelin ile damat o akşam ayrı odalarda yatar. Ertesi gün düğün yapılır. Düğün yapıldıktan sonra nikâh tazelenir. Sonra gelinle damada sofraya getirilir ve yeni çift yalnız bırakılır.

Kaynak kişiler, eski ile yeni düğünleri şöyle aktarmaktadırlar.

“Eskiden gelin almaya at ile gidilirdi. Gelini almaya damadın babası ve yakın ailesi giderdi. Gelini almaya gidenler, kapıda bekletilip türkü söyletmeden kapıdan içeriye alınmazlardı. İçeriye girdiklerinde ocaktan kül alıp onu bez parçasının içine sararlar. Mutfaktaki kaşıklardan da bir kaşık alır, duvardaki askılardan da bir tanesini alırlardı. Külli damadın ocağına dökerler, duvardaki askıyı da kızın kalacağı odaya asarlardı. Kaşığı da mutfağa koyarlardı. Bu arada gelin erkek kardeşi tarafından ata bindirilirdi. Eğer gelin alayla getirilecekse gündüz, değilse gece getirilirdi. Gelin ailesinden kimse gelmezdi. Bu arada damat gelini evinin önünde bekler. Gelin evinin önünde geldiğinde, atın üzerinde öylece beklerdi. Damat gelini attan indirmeden önce tüfekte ateş eder ve gelini attan indirdikten sonra, orada bulunanların üzerine şeker/para atardı. Gelin o gün oruç tutardı.”²⁵⁵

Daha önce belirtildiği gibi bölgede, nişandan sonra “resmi nikâh”²⁵⁶ kıyılır. Ancak bu nikâhın, Türkiye’deki nikâhla aynı anlamı taşımadığı belirtilmiştir. Eskiden de söz kesiminden sonra nikâh kıyılırdı, günümüzde de aynı şekilde yapılmaktadır. Eskiden nikâh kıyıldıktan sonra düğün gününden bir gece önce, gelin damadın evine getirilir ve o gece gerdeğe girerler. Eskiden (1960’lı yılların sonuna kadar) düğün için yapılan tüm hazırlıklara rağmen, düğünün yapılması için bir şart aranırdı. Buna göre gerdeğe giren gelin bakire çıkarsa, kanlı çarşaf sabah tüm yakın akrabalara gösterilirdi. Herkes doğruluğa ve temizliğe inandıktan sonra düğün planlandığı gibi yapılırdı. Eğer gelin bakire değilse, ya kocasının büyüklüğüne (insafına) sığınıp, damat tüm yakın akrabalarını tatmin ederek bu konuyu kapatır ve düğün planlandığı gibi yapılırdı,

²⁵⁵ Kadın, Manastır, 1934 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

²⁵⁶ Buradaki imam ise, Müftülüğün görevlendirdiği kişi olup, nikâh ve cenaze işlerine bakmakla sorumludur [resmi olarak nikah kıyan, cenazeyi yıkama, kefenleme, gömme, cenaze namazını kıldırma, telkin ve duaları okuyan kişidir].

veya aile içi bir mesele kabul edilip, gelini ve ailesini topluma rezil etmemek için geline temiz olduğuna dair yemin ettirilir ve yemini kabul edilirdi. Nadiren de olsa bu durumda kız kirli sayılıp ailesine geri gönderilir ve düğün yapılmazdı.

Yukarıda bahsedilen uygulamaya bugün yer verilmemektedir. Düğün akşamı nikâh tazelenir (tekrar nikah kıyılır). Bu nikâhla çift, karı-koca olurlar. Bu nikâh, caminin imamına ya da bilen bir hocaya tazelettirilir. Nikâh İslam dinine uygun olarak kıyılır. Şahitler huzurunda geline ve damada birbirlerini eş olarak kabul edip etmeyecekleri sorulduktan sonra ayet ve dualarla nikâh tamamlanır. Nikâhta, damadın anne, babası ve yakın akrabaları hazır bulunur ve nikâh işlemi tamamlandıktan sonra, gelin el öpmeye başlar. El öperken de ona para verilir. Paranın miktarı değişmektedir. Gelin ile damat odalarına çekilmeden önce fotoğraflar çekilir ve yemek getirilir. Bundan sonra yeni eşler kendi odalarına çekilir.

Ertesi sabah, gelin ve damadın yanına anne (kayınvalide) gelir ve kahvaltuya davet eder. Eskiden yeni çifti anne davet etmeden kendileri kahvaltuya gitmezlerdi. Bu durum bugün genellikle uygulanmakla beraber bazı yerlerde uygulanmamaktadır. Konuyla ilgili kaynak kişilerin bize aktardıkları aşağıdaki gibidir:

“Eskiden gelin ile damadı düğünün yapılacağı günden bir gece önce damadın evinde bir odaya kapatırlar. Yatağa da beyaz çarşaf sererlerdi. Sabahleyin o çarşafı damat, anne, baba ve yakın akrabalarına gösterir. Eğer o çarşafı kan izi yoksa üç şekilde hareket edilirdi,

1- Kız annesine götürülür ve böylece düğün yapılmazdı.

2- Baba, kızı kabul ettiğine dair, mal varlığından bir miktar mal verir.

3- Damat gelini kabul edip, kimseye söylemeyecekse, kimsenin bulunmadığı bir dağa çıkıp “benim karım, şöyle... şöyle... çıktı” diye bağırır ve böylece onu kabul ederdi. Ya da gelin, fiziksel bir saldırıya maruz kaldığına, namuslu ve temiz olduğuna dair yemin ettirilerek kabul edilirdi.”²⁵⁷

²⁵⁷ Kadın, Atmezar, 1934 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

“Önce nikâh tazelenir ve yemek verilir. Gelin ile damadı bir odaya kapatırlar. Odaya kapatılan gelin ile damat, sabah olduğunda odanın kapısını kendileri açmaz. Bu arada aileden birinin, kapıyı vurup açması gerekir. Çağırmaya giden kişi odanın ortasına şeker ile para serper. Kahvaltıya giden gelin ile damat anne ve babanın ellerini öper. Gelin yemekten döndükten sonra odasındaki şekeri ve parayı süpürür.”²⁵⁸

“Eskiden, düğünden önceki akşam gelin ile damadı gerdek odasına kapatmadan önce, hoca nikâhlarını kıyardı. Bu arada gelin yastığın üzerinde başı tülbentle örtülü bir şekilde oturur. Daha sonra gelinin kız kardeşi gelip halka şeklinde bir ekme yapar ve bal alıp gelinle damada yedirir. Balı ekmeğin üstüne sürer. Eğer gelinin kız kardeşi yoksa, ailesinden herhangi bir kadın gelip önce damadın elini tutup, kızın ağzına götürür. Daha sonra kızın elini tutup damadın ağzına götürür. Bu esnada damat da gelinin yanında oturur. Ondan sonra, gelin ve damat yalnız bırakılır.”²⁵⁹

“Gelin atla getirilirdi. Düğünden bir gece önce gerdeğe giren damat ile gelin yataklarına serilen beyaz çarşaf, ertesi gün çeyizin bulunduğu yere en üst köşeye koyulur. Kanlı çarşaf çeyizin üst tarafına koyulur ve üzeri havlu ile örtülür. Düğüne gelen davetliler önce havluyu kaldırıp çarşafı görür, daha sonra gelini tebrik ederlerdi. Kanlı çarşaf atılmayıp, kızla beraber mezara koyulur.”²⁶⁰

“Düğün gününde gelin yastığın üzerine oturtulup başı tülbentle örtülür. Gelin bütün gün o tülbentin altında öylece kalır. Davetliler gelini görmeye gittiklerinde, gelin ayağa kalkarak ve ellerini tülbent'in altından uzatarak tokalaşır, gelenleri selamlar ve o esnada geline para verirler. Gelini görmeye gidenler yüzünü görmez. Damat düğünde bulunmaz. Damat düğün gününde çobanlık yapar ve akşam, düğün dağıldıktan sonra eve gelir. Damadın kendi hayvanları yoksa, akraba veya komşulara gidip hayvanlarına çobanlık yapar. Damadı o gün kimse görmez. Akşamdan sonra eve gelen damat gelinin odasına

²⁵⁸ Kadın, Örpek, 1932 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

²⁵⁹ Kadın, Çuka, 1938 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

²⁶⁰ Erkek, Manastır, 1929 Doğumlu, Çiftçi, Okur – Yazar Değil.

girer. Sonra anne ve babası kapıyı vurup gelinin odasına girerler ve gelin o esnada anne ve babanın ellerini öper. Sonra gelin sofrası hazırlanır ve hep beraber gidip yemek yedikten sonra, gelin ile damat odalarına çekilirdi.”²⁶¹

2.3. Düğün Sonrası ve Gozba²⁶²

Mehrikoz bölgesinde düğün merasimi ve gerdek gecesi arzulanan şekilde bitmişse, hem yeni çift için hem de aileleri için mutluluk havaları ile beraber bir zafer olarak düşünülür. Bundan sonra gelin için, hem bereketli olması, hem uğurlu hem de hanımefendi biri olması için, halk tarafından bazı uygulamalara gidildiği ve bu uygulamaların olumlu olacağı inancı hâkimdir.²⁶³ Konuyla ilgili kaynak kişilerin aktardıkları:

“Evlilikten üç gün sonra gelin suya götürülür. Gelin evden boş bir bardak alıp onu çeşmeden/kuyudan su ile doldurur. Dolu bardağı eve götürür ve hayvanların bulunduğu ağılda bütün köşelere döker, bereketli olsun diye.”²⁶⁴

“Düğünden sonraki gün gelin, önce ocağı boyar, temizler ve hemen ardından suya götürülür. Gelin avucuna beş-on tane buğday taneciği ve bir miktar para alır. Su getirmeye götürülen gelin, ilk önce elindekileri suya bırakır sonra suyu doldurur. Gelin bereketli olsun diye ve eve hep bereket getirsin diye böyle yapılır.”²⁶⁵

Günümüzde ise, gözlemlediğimiz kadarıyla, düğünden sonra gelin suya götürülmemektedir. Sadece gozba'ya gider.

“Düğünden sonra gelin ile damadın en yakın akraba ve komşuları akşam yemeğine davet edilir. Buna, ‘gozba’ deriz biz. Önceden gelin çağrılan yere

²⁶¹ Kadın, Atmezar, 1930 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

²⁶² Gozba; Düğünden sonra gelin ile damadın en yakın akraba ve komşularından başlayarak akşam yemeğine davet edilmeleridir.

²⁶³ A. M. ERCAN, a.e., s. 165.

²⁶⁴ Kadın, Mehrikoz, 1931 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

²⁶⁵ Kadın, Manastır, 1938 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

giderken havlu, çorap, tül bent gibi hediyeler götürür. Yakın akrabaları tarafından çağırılmışsa evdeki herkese hediyeler götürür. Gelinin götürdüğü hediyelerin parası ev sahibi tarafından verilir. Bugün ise hediye götürülmemektedir."²⁶⁶

2.4. DEĞERLENDİRME

Batı Trakya, Mehrikoz bölgesine ilişkin evlenme adetleri incelendiğinde; uygulamaların büyük çoğunluğunun Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi dinsel ve büyüsel bir içerik taşıdığı gözlenmektedir.

Yapılan çalışmada; bölge köylerdeki evlenme adetlerinin pek farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Birçok gelenek, görenek, adet ve inançların birleştiği, evlenme ile ilgili adetlerin pek farklılık göstermediği saptanmıştır.

Çalışmada mümkün olabildiğince geçmiş ve günümüzdeki uygulamalar ve pratikler birlikte verilmeye ve karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Söz konusu çalışmayı yaparken kültürün diğer unsurlarında olduğu gibi evlenme adetlerinde de hızlı bir değişim görülmektedir.

Bölgede geçmişte ve günümüzde gerçekleştirilen evlenme tipleri incelendiğinde, geçmişte ekonomik ve kültürel nedenlerden dolayı yoğun olarak yapılan akraba evliliğinin günümüzde yok denecek kadar azaldığı tespit edilmiştir. Günümüzde anlaşarak evlenme yoğun olarak görülen evlenme biçimidir. Ancak kaçarak evlenmeler de yok sayılmayacak kadar fazladır.

Evlenme ile ilgili olarak maddi alandaki en belirgin değişimin kız çeyizinde olduğu gözlenmektedir.

²⁶⁶ Kadın, Çuka, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

BÖLÜM III

ÖLÜM

3. ÖLÜM

İnsan hayatının son safhası ölümdür. Ölüm mutlaka bir gün gelecek, hatta her an karşılaşılabilecek bir olaydır. “*Her canlı ölümü tadacaktır*”.²⁶⁷ Azrail gelecek ve kurbanının ruhunu alıp götürecektir. Bazı insanlar bu olayın ne zaman geleceğini, çoğu kez çevresinde olup biten olayları, ölüm için birer ön belirti saymıştır.

Yaşamın sonu olarak kabul edilen ölüm tüm toplumlarda ürkütücü bir olay olarak kabul edilmektedir. Doğum, sünnet ve evlenmeden sonra, bu dünyada yaşamın sonu manasında olan ölüm etrafında yaşamın diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi birçok gelenek, görenek, adet, inanç ve uygulama mevcuttur.

Arkaik toplumlardan günümüze kadar, insanların yaşam biçimi ve birikimlerinin farklı tezahür ve görünümleri olan bütün kültürel ve dinsel öğretiler “ölüm” teması üzerinde az ya da çok durmuşlardır.²⁶⁸

3.1. ÖLÜM ALAMETLERİ

Araştırmayı yürüttüğümüz bölgenin insanları, İslam inancı ve kültürüyle yaşamaktadırlar. “*Her canlı ölümü tadacaktır*” ayeti²⁶⁹ doğrultusunda ölümün hak olduğu, insan ne kadar uzun yaşarsa yaşasın, mutlaka bir gün öleceği gerçeğine inanmaktadırlar. Bu gerçeğe inanmalarından dolayı, bölgede gözlemlediğimiz

²⁶⁷ Kur’an, 3/185.

²⁶⁸ Ahmet CİHAN, **Diyarbakır’da Ölüm Sonrasında Gerçekleştirilen Taziye Geleneği ve Seremoniler**, Dicle Üniversitesi Fen-edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü <http://www.aka-der.info/sbard/sayilar/2006Mart/1.pdf>, Son erişim; 15.01.2008.

²⁶⁹ Kur’an, 3/185.

kadarıyla insanlar ölüme hazırlıklı olmaya gayret sarf ederler. Özellikle yaş ilerledikçe, dindarlık da o nispette artmakta²⁷⁰, bunun yanı sıra iyi mümin ve iyi insan olma şansı elden bırakılmamaktadır. Camilerde cemaatin tamamına yakınının yaşlılardan oluştuğu bir gerçektir. Bölgedeki gençlerden gözlemlediğimiz kadarıyla; genç iken dindarlık daha gerideyken, yaş ilerledikçe dinsel inanç ve yaşantılar daha dikkat ve özenle uygulamaya konmaktadır.

Eskiden olduğu gibi günümüzde de Anadolu halkı ölümün ön belirtisi, ne zaman geleceği ile ilgili olarak insan²⁷¹ ve hayvanların değişik davranışlarından yorumlar çıkarmaktadır.²⁷² Mehrikoz bölge halkının da büyük ölçüde aynı pratikleri sergilediği gözlenmiştir. Bunlardan en yaygınları arasında rüyalar²⁷³, hastalıklar, ezan okunurken köpeğin uluması, karganın evin üzerinde dolaşması, horozun ötmesi gibi inançların²⁷⁴ yanı sıra günümüzde de hastadaki psikolojik²⁷⁵ ve fizyolojik²⁷⁶ değişiklikler gibi gözlemler mevcuttur.

3.1.1. Ölüm Belirtileri ve Ölüm

Bölgede ölüm döşeğinde olan kişinin öleceği anlaşıldığında, yanında sadece yakın akrabaları kalır. Başının ucunda Kur'an okuyup, dua ederler²⁷⁷ ve hasta ölünceye kadar dudaklarını ıslak bezle devamlı olarak ıslatırlar. Bunun, kişinin imanlı gitmesini sağlamak amacıyla yapıldığını gözlemledik.

Bölgede genel olarak ölüm döşeğinde olan bir kişi, öleceğini anlayınca vasiyet bırakır. Ya da, hastanın hastalığı ilerlediği görüldüğünde/anlaşıldığında, ailenin büyükleri toplanarak 'vasiyetin var mı/nedir²⁷⁸?' diye sorarlar. Kaynak

²⁷⁰ Murat YILDIZ, **Ölüm Kaygısı ve Dindarlık**, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir 2006, s. 139.

²⁷¹ Firdevs GÜNEŞ, **Türkler'de Defin Merasimi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 1995, s. 11-12.

²⁷² F. GÜNEŞ, **a.e.**, s. 8-9; A. M. ERCAN, **a.e.**, s. 176.

²⁷³ A. ŞENEL, **a.e.**, s. 37.

²⁷⁴ F. GÜNEŞ, **a.e.**, s. 8-9.

²⁷⁵ **a.e.**, s. 12.

²⁷⁶ **a.e.**, s. 16.

²⁷⁷ S. V. ÖRNEK, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, s. 83.

²⁷⁸ F. GÜNEŞ, **a.e.**, s. 15.

kişilere göre ölüm belirtileri ve de vasiyetin ne konular hakkında bırakıldığı ile ilgili uygulama ve inançlar aşağıdaki gibidir:

*“Rüyamda öleceğimi gördüm. Beni filan yerde gömün. Ben öldükten sonra şöyle şöyle yapmanızı istiyorum. Malım şu kadardır, malı anlaşarak ve kavga etmeden paylaşın. Benim için çeşme yaptırın.”*²⁷⁹

*“Babam ölmeden önce bütün aileyi topladı. Çocuklarım, benim ömrüm kısa, bugün yarın ölürüm. Bundan dolayı hepimizi çağırdım, vasiyetim; ben öldükten sonra, birbirinizle kavga etmemenizi, iyi geçinmenizi ve doğruluktan sapmamanızı istiyorum. Tarlalarımın şu senin, şu senin ... vs.’dir. Beni iyiliklerimle anmanızı, benim için bayramlarda ve kandillerde Kur’an okuyup dua etmenizi ve mevlit okutmanızı istiyorum.”*²⁸⁰

*“Kişi rüyasında, et, ateş ve evin bir köşesinin yıkıldığını görürse ölüme işarettir.”*²⁸¹

Hastanın, ölmesinden sonra birçok işlem yapılmaktadır. Bu işlemlerin çoğu ölen kişinin vücudu/bedeni ile ilgilidir.²⁸² Gözlemlediğimiz kadarıyla, ölen kişinin gözleri açıksa ilk yapılması gereken gözlerinin kapatılmasıdır. Kişinin gözünün öldüğü esnada açık olması bu dünyaya doyamadan gittiği şeklinde yorumlanır:

*“Gözleri açıksa dünyaya kanmadan öldü gitti. Kapalıysa dünyadan nasibini almıştır denilir.”*²⁸³

Ardından ölünün çenesi ve ayakları bağlanır, başı kibleye çevrilir ve şişmemesi için üzerine bir demir parçası konur. Bu konuda kaynak kişilerin aktardıkları şöyledir:

²⁷⁹ Erkek, Mehrikoz, 1950 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

²⁸⁰ Erkek, Mehrikoz, 1960 Doğumlu, Çiftçi, Lise Mezunu.

²⁸¹ Kadın, Örpek, 1929 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

²⁸² a.e., s. 21-22.

²⁸³ Erkek, Hebilköy, 1945 Doğumlu, Çiftçi, Okur – Yazar Değil.

“Düşmesin diye (çenesi) bağlanır. Onu görmeye gelenlerin korkmaması için.”²⁸⁴

“(ayakları) Bağlanır. Bunun dışında, sadece sağ tarafındaki elbiseler indirilir. Bedeni ise kibleye çevrilir.”²⁸⁵

“Öldükten sonra kişinin üzerine demir parçası koyulur, vücudunun şişmemesi için.”²⁸⁶

Biri öldüğünde, öncelikle köy içinde daha sonra köy dışında bulunan yakın akraba ve dostlarına haber ulaştırmak için acele hareket edilir. Ölüm haberi, hem ölünün ailesi tarafından hem de yakın akraba ve komşular vasıtasıyla duyurulur.²⁸⁷ Günümüzde ise daha çok telefon aracılığıyla haber verilir. Ölen, ailenin acılarına ortak olmak, cenazeyi hazırlarken yardımcı olmak ve cenazenin kalabalıkla defnedilmesini sağlamak, iyi bir haberleşme ile mümkün olduğu için, akraba, komşular ve dostlar yardımında bulunur. Konuyla ilgili kaynak kişilerinin aktardıkları:

“Hasta insanın yanı başında Kur’an okunur, devamlı olarak kelime-i şehadet okunur ve hastadan kelime-i şehadet getirmesi istenilir. Öldükten sonra yıkanıncaya kadar Kur’an okunmaz.”²⁸⁸

“Dedem öldüğünde, bütün kardeşlerimi ve yakınlarımı telefonla arayarak haber verdim. Gece vefat ettiği için, yıkamadan önce gelmelerini ve onu son defa görüp son yolculuğa uğurlamalarını istedim.”²⁸⁹

Bölgede, ölen kişi defnedilmeden önce, dini hazırlıklar yapılır. Bunlar; sela okunması²⁹⁰, yıkama²⁹¹, kefenleme²⁹² ve cenaze namazı²⁹³ gibi dinsel törenler

²⁸⁴ Kadın, Manastır, 1935 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur – Yazar Değil.

²⁸⁵ Erkek, Mehrikoz, 1947 Doğumlu, Çiftçi, Okur – Yazar Değil.

²⁸⁶ Erkek, Karadere, 1951 Doğumlu, Çiftçi, Okur – Yazar Değil.

²⁸⁷ a.e., s. 23-24.

²⁸⁸ Erkek, Mehrikoz, 1953 Doğumlu, Çiftçi, Lise Mezunu.

²⁸⁹ Erkek, Hebilköy, 1950 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

²⁹⁰ Sela cami imamı tarafından okunmaktadır.

²⁹¹ a.e., s. 25.

²⁹² a.e., s. 28.

olduğu için imam²⁹⁴ orada hazır bulunmaktadır. Bu işlemler özenle yapılmaktadır. Konuyla ilgili kaynak kişilerinin aktardıkları;

*“Sela okunduğunda, bütün ölüler dinler. Bana misafir geliyor derler. Ölmüş olanın yakın akrabaları, o, yanlarına gittiği için sevinirler. Diğerleri ise, üzüntülü bir şekilde dönerler ve bir sonraki sela'yı beklerler.”*²⁹⁵

3.2. CENAZENİN YIKANMASI

Ölünün yıkanması, gömülmeye hazırlanmasının ilk adımıdır.²⁹⁶ Kişi hastanede ölmüşse hastaneden getirilerek yıkanma işlemine başlanılır. Eğer evde ölmüşse çocukları ve ailesi tarafından çıkartılarak yıkanma yerine götürülür. Ölü yataktan kaldırıldıktan sonra, halkın inancına göre “*o yer yanıyor diye, hemen su ile temizlenir*”.²⁹⁷ Evin avlusunda insanların görmemesi için perdeyle etrafı çevrelenmiş bir bölme hazırlanarak, imam yıkama işlemine başlar.

Ölüyü yıkama işlemi, ölen kişi erkekse imam, kadın ise bu işi yapan kadınlar²⁹⁸ tarafından gerçekleştirilmektedir. Ölü yıkanırken, yıkayana yardım eden bir kişi ve ölünün yakınlarından birisi bulunur. Bölgede ölü yıkanırken, yıkama esnasında az kişi bulunmasına önem gösterilmektedir. Kadının yıkandığı yere erkek, erkeğin yıkandığı yere de kadın girmez.

²⁹³ a.e., s. 31.

²⁹⁴ Buradaki imam ise, Müftülüğün görevlendirdiği kişi olup, nikâh ve cenaze işlerine bakmakla sorumludur [cenazeyi yıkama, kefenleme, gömme, cenaze namazını kıldırma, telkin ve duaları okumakla yükümlü kişidir].

²⁹⁵ Kadın, Çuka, 1940 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

²⁹⁶ a.e., s. 25.

²⁹⁷ Erkek, Atmezar, 1947 Doğumlu, İmam, Lise Mezunu.

²⁹⁸ Yukarıda belirtildiği gibi, bölgede ölü erkekleri müftülük tarafından görevlendirilen imam yıkar. Fakat ölen kadınları yıkamak için görevlendirilmiş kadın yoktur. Bundan dolayı, bu işi öğrenmiş, meslek edinmiş, tecrübeli, bu işten korkmayan, bu işi bilen kadınlar vardır ve ölüyü onlar yıkar.

*“Eskiden de, günümüzde de erkekleri imam, kadınları da bu işi yapabilen kadın yıkayıcılar yıkar.”*²⁹⁹

Mehrikoz bölgesinde olmamdan kaynaklanan bazı kolaylıklar da mevcuttur. Bölgede cenaze yıkama işlemi, genelde para karşılığında yapılmaktadır. Kişinin hayatta iken hazırlamış olduğu ıskat, yıkayıcılara, mezar kazıcılara ve orada bulunanlara dağıtılır.

Günümüzde ıskatın meblağı yaklaşık olarak bin Euro’dan aşağı olmamakla beraber, kişinin hayatta iken biriktirmiş olduğu miktara göre değişmektedir.

Ölü yıkandıktan sonra devre-ıskatta oturulur. İmam başkanlığında sekiz-dokuz kişiden az olmamak şartıyla halka şeklinde toplanılır. Ölen kişinin biriktirmiş olduğu para, bez parçasına sarılarak imama verilir. İmam parayı alarak, ölenin çocukluk yaşını dışarıda tutarak hayatta yaşadığı yıl süresince para oradakilerce dolaştırılır. Dolaştırma işlemi, imamın sağ tarafından başlayarak *“aldım, kabul ettim”* diyerek dolaştırılmaya başlanılır. Sonuna yaklaşıldığında, *“Ölenin hukukullah, anne baba, çocuk, vs. hakkı için”* denilir. Ölenin hayatta iken, yerine getirememiş olduğu dini emirler için de *“kalmış namazları, oruçları vs.”* için, *“aldım kabul ettim”* diyerek kişinin ıskatı tamamlanır. Iskata katılanlara bir miktar para verildikten sonra odadan çıkartılır. Geri kalan paranın bir kısmı ise imama, mezar kazıyıcılara ve cenaze defnedildikten sonra iştirak eden cemaate birer ya da ikişer Euro şeklinde dağıtılır. Bundan sonra defin işlemi gerçekleştirilmektedir. Ölünün yıkanması için kullanılan malzemeler, kişi hayatta iken hazırlamış olduğu kokmayan sabun, sünger vs.’dir.

Cenazenin yıkanması için kullanılacak malzemeler ölünün ailesi tarafından hazırlanmaktadır. Bir kazana su doldurulur, ateş yakılır, ateşin tutuşturulması için kesinlikle yanıcı madde (kolonya, alkol, benzin vs.) kullanılmaz ve ateşe üfürülmez (ateşe üfürülmesi, ölüye yapılmış saygısızlık

²⁹⁹ Erkek, Atmezar, 1947 Doğumlu, İmam, Lise Mezunu.

olarak inanılır³⁰⁰). Cenaze yıkandıktan sonra, kazanda artan su ise, ölüye bakıp da korkanlar varsa ölünün ürkütücü bir biçimde rüyalara girmemesi için bırakılır, bu kişilerin kendilerini suyun içinde görmeleri gerekir. Daha sonra su dökülür. Ölen kişinin ailesi, definden önce evde sadaka niyetine köyde maddi durumu iyi olmayan üç kişiye birer çeşit yiyecek verir. Bunlar un, tuz, makarna, soğan, kuru fasulye vs.'dir. Defnedilmeden önce verilmeye özen gösterilir. Konuyla ilgili kaynak kişiler şunları aktarmaktadır:

“Yıkama işlemi tamamlandıktan sonra fakir olan üç kişiye birer çeşit yiyecek veririz. Gömülmeden önce verilmesi gerekir. Çünkü o yiyecekler sadaka niyetindedir ve ölüyü mezarda ilk karşılayacak olan o sadakadır. Eğer varsa soğan veririz. Çünkü soğan vermek büyük hayırdır.”³⁰¹

“Ölü teneşir tahtasında yıkanır. Ölüyü üç kişi yıkar, suyu baştan ayağa dökerler, üç defa aptes aldırırlar. Ölüyü yıkarken kokusuz sabun, sünger ve sıcak su kullanılır. Ölü yıkanırken su gitmesin diye kulağına, burnuna, gözlerine ve edep yerlerine pamuk koyulur.”³⁰²

3.2.1. Kefenleme

Ölü yıkandıktan sonra kefenleme işlemine başlanır. Bölgede kefenleme tamamen İslami şartlara göre yapılır. Yıkanan ölünün vücuduna ve kefenine güzel kokması³⁰³ için kokular sürülür veya serpilir.

Erkek kefeni, gömlek, izar ve lifafe'den oluşur. Kadın kefeni ise; himar, dir, hırka, izar ve lifafe'den oluşur.³⁰⁴ Bölgede kişi sağlığında iken kefenini alıp bir köşeye saklar ya da bunun için parasını ayırır. Böyle yapmasının nedeni, öldüğü zaman başkalarına yük olmama arzusu, kendi helal parasını bu iş için

³⁰⁰ S. V. ÖRNEK, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, s. 116.

³⁰¹ Kadın, Mehrikoz, 1941 Doğumlu, Ev Hanımı, İlkokul Mezunu.

³⁰² Erkek, Atmezar, 1947 Doğumlu, İmam, Lise Mezunu.

³⁰³ F. GÜNEŞ, **a.e.**, s. 28.

³⁰⁴ **a.e.**, s. 28–29.

kullanmak istemesi ve sevap kazanma arzusudur. Hatta kaynak kişilerin aktardığına göre, hayatta iken kefenin uyup uymadığını deneyenler de vardır.

Bölgede, ölü kefenlendikten sonra tabuta konulur. Ölen kişi kadın ise kefenin üzerine ferace konur ve tabutun üzeri kilim, seccade, veya battaniye ile örtülür. Erkek ise, kefenin üzerine bir şey konulmaz ama tabutun üzeri kilim, seccade veya battaniye ile örtülür. Örtü genelde evden alınır. Hac'dan getirilmiş yeşil renkte, yazılı ayetler bulunan örtüler de kullanılmaktadır. Ölü kefenlenip tabuta konduktan sonrası ile ilgili halkın inançları konusunda kaynak kişilerden birinin aktardığı aşağıdaki gibidir:

*“Ölü kefenlendikten sonra, ayaklarının altına gidersen seni orada görür, ne dersen onu ışıtır sadece konuşmaz. Ayaklarının altına gidip ayaklarını okşayacaksın ve helallik isteyeceksin. Ve de yakın ölmüşlerine, onunla beraber selam göndereceksin.”*³⁰⁵

Ölü kefenlenip hazırlandıktan sonra tüm geleneksel İslam toplumlarında olduğu gibi kişilerin omuzları üzerinde taşınıp mezara kadar götürülür ve ardından cenaze namazı kılınır.

3.3. CENAZE NAMAZI

Tabut, musalla taşı üzerine konulur ve cenazenin önünde imam durur ve cemaatte arkasında saf tutacak şekilde sıralanır. Cenaze namazı sık kılınmadığı için imam halka dönerek kılınışı anlatır. Ölen kişinin cinsiyetine göre niyet ettikten sonra, rükû ve secdesiz olmak üzere dört tekbir alarak ayakta kılınır. Kılındıktan sonra imam oradakilere dönerek *“Ey cemaat, bu kişiyi hayatta iken nasıl bilirdiniz? İyi bir insan mıydı? Hakkınızı helal ediyor musunuz?”* diye üç defa sorar. Onlar da *“iyi biriydi. İyi bir insandı, helal olsun”* diye cevap verirler.

³⁰⁵ Kadın, Örpek, 1930 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yaraz Değil.

Bölgede ölünün gerek namazı kılınırken gerek defni ve taşınması sırasında hazır bulunmayı herkes üzerine dini bir vazife olarak görmektedir. Böylece ölen kişinin yakınları yalnız bırakılmayarak, acıları paylaşılmış ve toplumsal bağlar güçlendirilmiş olur.³⁰⁶ İslam toplumlarında yapıldığı gibi bölgede de cenazeye katılmanın ve taşınmanın sevap olduğu inancı hâkimdir.

Bölgede kadınlar cenaze konvoyuna katılmadıkları gibi, tabut taşımaya ve cenaze namazına da katılmazlar. Tabut baş tarafı önde olmak üzere omuzlar üzerine taşınır. Tabutun altına dört veya daha fazla kişi girerek, tabut sağ omuzlarına gelecek şekilde yerleşir ve tabutun dört ucunu dolaşarak yerlerini başkalarına devrederler. Taşıma ile ilgili kaynak kişiler şu bilgiyi vermektedir:

*“Cenazeyi mümkün olduğunca erken kaldıracaksın. Cenazeyi taşıyanlara büyük sevap yazılır. Mümkünse tabutun dört kolundan tutup, onar adım taşımak çok büyük sevap sayılır. Ölen kişi gömülürken toprak atanlara da sevap yazılır.”*³⁰⁷

3.3.1. Cenazenin Defni

Cenaze namazı kılınıp, imam, ölenin iyi bir insan olup olmadığını ve haklarını helal edip etmediğini sorup cevap aldıktan sonra cenaze, konvoy eşliğinde daha önceden kazılmış olan mezarın yanına götürülür.³⁰⁸ Bölgede bu işlemler tamamen İslami kurallara göre yapılmaktadır. Mezarın uzunluğunu ölçmek için, ölünün boyu bir iple ölçülür. Kaynak kişi şunları aktarmaktadır:

“Mezar kazıldıktan sonra tek başına bırakılmaz, mezarın başında beklenilir. Mezar, erkek için göbek hizasına kadar, kadın için, göğüs hizasına kadar kazılır. Mezar cenaze içine koyulduğunda kibleye gelecek şekilde kazılır.

³⁰⁶ F. GÜNEŞ, a.e., s. 43.

³⁰⁷ Erkek, Mehrikoz, 1953 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunlu.

³⁰⁸ A. M. ERCAN, a.e., s. 197.

*Kişinin başı kibleye çevrilir ve öylece konulur. Mezar kazılırken kemik çıkarsa onlar toplanır ve ölünün yanı başına koyularak gömülür.*³⁰⁹

Bölgede cenazenin mezara indirilişi, İslami inanç ve kurallara göre yapılmaktadır. Ölü, mezara getirildiğinde tabutun içinde olup mezarın yanı başına konur. Daha sonra tabuttan çıkarılarak gömülür.³¹⁰ Kaynak kişiler şunları aktarmaktadır.

*“Tabut açıldıktan sonra, ölünün başı geleceği yere imam, bir kürek toprak atar. Sonra üç kişi mezara iner. Üç kişi de yukarıdan tutar ve mezarın içine verilir. Onlar ölüyü mezara yerleştirirler. İki çıkar bir kişi kalır içerde. Sonra ölü sağ yanı üzerine yatırılarak başı kibleye çevrilir. Kefene bağlanan ipler çözülüp alınır. Bu ipler ölü gömülünce ayak tarafına bir kazık çakılarak bağlanılır. Sonra, tahtalar mezarın içindeki kişiye verilip ölünün yanlarından doğru, bir uçları dikine toprağa saplanarak bir uçları da ölünün üzerine gelecek şekilde çapraz olarak, çatı şeklinde yerleştirilir. Yerleştirildikten sonra kişi oradan çıkar. İmam avucuna bir toprak parçası alıp onu üfler ve mezara atar, bunu üç defa tekrarlar. Sonra üzerine toprak atılır. İnsanlar toprağı atarken kürekleri elden ele dolaştırarak mezarın üzeri öylece doldurulur. Sonra mezarın üzerine yeni alınmış ve evden su ile doldurulup getirilen bardak, ölünün başucundan başlayarak ayakucuna doğru su bitinceye kadar dökülür. Bardaktaki suyu imam döker. Sonra bardak, camide bırakılır.”*³¹¹

*“İmam ve definde bulunanlar, cenaze gömüldükten sonra yere çömerler veya otururlar. İmam ilk önce bir ayet okur, sonra Tekâsur suresini okur ve katılanlardan bilenler İhlâs, Felak, Nas, Fatıha ve Bakara süresinin ilk sayfasını okurlar. Sonra ölünün günahlarının affi için dua ederler. Cemaat ayrıldıktan sonra imam, mezarın başında durarak, ölünün sorgu meleklerine vereceği cevapları kolaylaştırmak için ‘telkin’i okur.”*³¹²

³⁰⁹ Erkek, Mehrikoz, 1943 Doğumlu, Çiftçi (mezar kazıyıcı), İlkokul Mezunu.

³¹⁰ F. GÜNEŞ, a.e., s. 41.

³¹¹ Erkek, Hebilköy, 1949 Doğumlu, İmam. Okur-Yazar.

³¹² Erkek, Örpek, 1945 Doğumlu, İmam, Okur-Yazar.

Bölgede, uzun süre can çekişenin günahkâr olduğu, mezara konduktan sonra Melekler tarafından sorulacak sorulara daha kolay cevap vermesi ile ilgili halk arasında çeşitli inanç ve uygulamalara gidildiği araştırmamız neticesinde saptanmıştır.³¹³

“Uzun süre hasta olan (can çekişen) günahkârdır. Canını kolay vermesi için melekler yardımda bulunmaz ona. Kişi hayırlı ise, melekler elini ve ayağını bastırıp canını kolay vermesini sağlarlar ve acı çekmez.”³¹⁴

“Ölü gömülürken, yedi tane taş alınır. Alınan taşlar ölü gömülmeden önce okutulur ve ölünün göğsü üzerine koyulur. Böylece cevap verirken, kolay vermiş olur ve de imanını kurtarmış olur.”³¹⁵

“Mezarda ölüye, ‘Rabbin kimdir, Kitabın nedir, Dinin nedir, Peygamberin kimdir, Mezhebin nedir?’ sorular sorulacak. O zaman ölünün ruhu, cevap vermesi için göbeğe kadar gelir, hepsi gelmez. Sorulara cevap veren kişi eğer hayır amel işlemişse, başını tahtalara vurur; ey Rabbim ben dünyayı değiştirdim der ve kendisine bir pencere açılıp cennetteki yerine bakar. Eğer kişi günahkâr ise, dünyası kararır ve başını tahtalara vurduğunda küfür etmeye başlar ve mezar onu sıkmaya başlar.”³¹⁶

Bölgede, halkın inançlarında önemli bir yere sahip olan bir inanç ise ‘Salı’ günü ile ilgilidir. Ölüm, Salı günü olmuşsa, diğer Salı gününe kadar bir kişinin daha öleceği inancı hâkimdir.

“Eğer bir kişi Salı gününde ölürse, diğer Salı gününe kadar mutlaka bir kişi daha ölür. Biz bunu hep gördük.”³¹⁷

³¹³ S. V. ÖRNEK, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, s. 123.

³¹⁴ Kadın, Beşikli, 1929 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

³¹⁵ Erkek, Çuka, 1949 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunu.

³¹⁶ Erkek, Manastır, 1935 Doğumlu, İmam, Okur-Yazar.

³¹⁷ Erkek, Mehrikoz, 1952 Doğumlu, Çiftçi, Lise Mezunu.

3.4. ÖLÜM SONRASI VE AİLESİNE YAPILAN ZİYARETLER

Bölgede, cenaze gömüldükten sonra, ölünün evine ailesi ve yakın akrabaları döner. Cenazeye katılanlar, mezarlıktan ayrılırken aile ve akrabalarına baş sağlığı dileyerek kendi evlerine döner. Başsağlığı dileme sözü, hem acıyı hem de yası azaltmaya yönelik bir adettir. Ölünün yakınları ve dostları ölümle ilgili öteki adetleri yerine getiremeseler bile, kederli ailenin yasını paylaşmak ve ruhsal yaşamını düzene sokmasına yardımcı olmak amacıyla başsağlığı dilemekte ölü sahibini bu acılı zamanında yalnız bırakmayarak³¹⁸ onun acısını paylaşmaktadır. Ayrıca ölü evinde verilen ziyafet de bu teselli sürecinin parçasını oluşturur. Buna göre:

*“Eskiden, ölenin ailesi, cenazeden sonra bir-iki sofraya yemek hazırlayıp yakın akraba ve komşuları yemeğe davet ederdi. Günümüzde ise, komşular kendi evlerinde sofraya hazırlayıp ölünün evine getirirler. Bu yemek verme sadece bir kereye mahsustur.”*³¹⁹

Eve gelen aile ve akrabalar, rahmetli hakkında konuşurlar. Onun için dua ederler ve özellikle iyilikleriyle yâd ederler.³²⁰ Çünkü bölge halkının inançlarına göre, ölümden hemen sonra yedinci veya kırkinci gününe* kadar ölünün ruhu kendi evine döndüğü inancı vardır. Yani ölenin çevreyle ilişkisini hemen kesmediği inancı mevcuttur. *“Kırkinci gününe kadar ışık yakarız. Çünkü onun ruhu kırkinci gününe kadar eve gelir. Bakalım biz onu iyilikle anıyor muyuz, anmıyor muyuz?. Eğer anıyorsak, gelen ruh gülererek geri gider. Anmıyorsak üzüntü içerisinde geri döner.”*³²¹

³¹⁸ F. GÜNEŞ, a.e., s. 45.

³¹⁹ Kadın, Karadere, 1932 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

³²⁰ A a.e., s. 45.

* Yedi ve kırk gibi rakamlarda büyüsel ve mistik bir güç olduğuna inanılmaktadır. S. V. ÖRNEK, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, s. 148.

³²¹ Kadın, Fırlıç, 1938 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar Değil.

“Kişinin öldüğü oda, hemen su ile temizlenir ve yatağın üzerine bir bardak su dökülür. Bir gün sonra oda boyanır ve temizlenir. Ölenin eşyaları ise, yıkandıktan sonra ya yakılır, ya fakirlere verilir, ya gömülür ya da atılır.”³²²

“Ölü için elli ikinci gecede Kur’an okunur. Çünkü ölünün kemikleri o zaman çözülür. Çözülürken de ölüye ağrı verir. Kur’an okunduğunda ölünün kemikleri ağrımaz.”³²³

İnsanlar, cenaze gününden iki üç aya kadar başsağlığı ziyaretine gider. Başsağlığı ziyareti ölen kişinin yakınlarına karşı yerine getirilen bir adettir. Çünkü bu dönemde acı tazedir ve ailenin acısını paylaşmak için başsağlığı ziyaretinde bulunulur. “Gönderdiniz mi, üzülmeysin, bizde gideceğiz oraya, bizde gideceğiz”³²⁴ demekle aileye psikolojik destek verilir.

Bölgede mezar ziyaretleri devamlı yapılmakla beraber daha çok bayramlarda ve kandillerde yapılır. Sonraki yıllarda mezar taşı yaptırılır. Eskiden taştan yapılırdı. Günümüzde de bölgede eski mezar taşları mevcuttur. Yeni mezarlar, dökme betonla yapılmaktadır. Eski ve yeni mezar taşlarında şöyle yazılmaktadır; *Adı, soyadı, doğum-ölüm tarihleri, yaptığı meslek* [Mesleği, sadece bazı mezar taşlarında görülmektedir] ve “*Allah Baki’dir. Her nefis ölümü tadacaktır. Topraktan geldik, toprağa gideceğiz*”.

3.5. DEĞERLENDİRME

Her bölümün değerlendirme kısmında tekrar yapmaktan elimizden geldiğince kaçındık. Fakat şunu belirtmekte fayda var. Değişen ekonomik yapıyla birlikte kültürel yapı da değişmektedir. Buna karşın diğer tüm örf, adet, gelenek ve inançlarda olduğu gibi bölgede ölüm adetlerinin zaman içinde çok değişmediği gözlemlenmiştir. Bu uygulamalar zaman içinde farklılaşmadığı gibi Anadolu’daki

³²² Erkek, Mehrikoz, 1957 Doğumlu, Çiftçi, İlkokul Mezunlu.

³²³ Erkek, Manastır, 1935 Doğumlu, İmam, Okur-Yazar.

³²⁴ Kadın, Mehrikoz, 1955 Doğumlu, Ev Hanımı, Okur-Yazar değil.

benzerlerinden de farklılık göstermemektedir. Anadolu'da olduğu gibi, Mehrikoz bölge halkı da ölüsüne çok değer vermektedir. Bu bağlamda yedi, kırk, ve mevlit ile cenaze yemekleri gibi uygulamaların günümüzde de halen titizlikle devam ettirildiği gözlenmektedir.

SONUÇ

İnsanın yaşamı boyunca geçirdiği en önemli aşamalar doğum, evlenme ve ölümdür. Müslüman toplumlarda bu aşamalara sünnet de eklenir. Halk kültürü içinde birey bu dönemleri geçirirken bu kültür doğrultusunda onu çeşitli tehlikelerden korumak, onu yeni dönemine hazırlamak için birtakım âdet ve inançlar uygulanır. Anadolu’da olduğu gibi Mehrikoz halkı da, bu geçiş dönemlerinde çeşitli âdet ve inançları uygulamaktadır.

Batı Trakya’nın Mehrikoz bölgesinde yapılan bu çalışma, geçiş dönemlerinin, doğum, sünnet, evlenme ve ölüm ile ilgili uygulama ve inançların varlığını ve azınlık olarak yaşayan toplumun Türk ve Müslüman kimliğini anlamak bakımından önemli bir konuyu ele almaktadır.

Hamilelikle beraber anne adayını yeni bir sürece girer. Bu süreç, hamilelikte olduğu gibi çocuğun dünyaya gelmesiyle de, anne ve çocuğu zararlı bir takım doğaüstü güçlerden korumaya yönelik olup dinsel ve büyüsel içerikli uygulama ve pratiklerden oluşur. Bu pratikler, doğum öncesi ve doğum sonrası yapılan uygulamalar olup bunların isim verme ve sünnet gibi dinsel içerikli olanları devam ettirmeyken, özellikle çocuk sahibi olmaya yönelik büyüsel içerikli pratikler zaman içinde terk edilmeye yüz tutmuştur. Büyüsel içerikli pratiklerin yerini modern tıbbın uygulamaları almıştır. Örneğin dinsel içerikli inanışlardan gebe kadının bazı davranışları yapmaya özen göstermesi, belirli yiyeceklere dikkat etmesi ve yediklerini helal yoldan temin etmesi uygulamaları günümüzde de devam etmektedir. Diğer yandan çocuğun cinsiyetini tespiti yönelik bazı inanışlar devam etse de günümüzde daha çok tıbbi bilimsel yöntemlere başvurulmaktadır.

Yaşamın başlangıcını oluşturan doğum, anne ve babaya toplumda saygınlık, statü ve itibar kazandırdığı için, geleneksel toplumlarda önemli görülmüştür. Bundan dolayı anne ve çocuğa gelebilecek her türlü zararlardan korumaya yönelik dinsel uygulamalar devam etmekte, büyüsel içerikli pratikler ise yer yer devam etmekle birlikte giderek azalmaktadır. Örneğin eskiden anne

lohusalık döneminde sürekli olarak bir demir parçasıyla gezmekteyken bugün bu uygulama hurafe olarak değerlendirilmektedir. Benzer bir biçimde eskiden “yorgaca”, “primraçenu” ve “gelincik” gibi bazı hastalıklar büyüsel sebeplere bağlanmaktayken bugün tıbbi tedavi yöntemlerine başvurulmaktadır.

Toplumun en küçük birimi olan ailenin oluşumu evlilikle gerçekleşmektedir. Evlenme toplumun sağlıklı çoğalması ve düzenliliğin esasını oluşturur. Düğüne hazırlık kızlar için erken yaşta çeyiz yapmakla başlar. Evlenme çağına ulaşan kız ve erkek ya kendisinin ya da ailesinin beğendiği biriyle nişanlandırılmaya özen gösterilir. Erkek tarafı kız tarafına gider ve kızın oğulları için ister. Eğer kız verilirse, yakın zamanda nişan yapılır ve düğün günü için tarih belirlenir. Eskiden bölgede kızların isteği göz önünde bulundurulmazken günümüzde kız çocuklarının okula gitmesiyle beraber bu durum da kısmen değişmeye başlamıştır. Eskiden çarşaf açma âdeti, evlenecek kişilerin nikâhlansalar dahi düğün sonuna kadar birbirlerini görmemesi gibi bazı katı uygulamalara dinsel kılıf altında yer verilmekteyken, bugün gerek modernleşme gerek artan iletişim imkanları ve özellikle yoğun cep telefonu kullanımına bağlı olarak bu tarz uygulamalar yürürlükten kalkmıştır. Eskiden erkekler ‘büyük puprelka’, bayram ve ‘mece’ (imece) gibi etkinliklerde dahi kızlarla ne görüşüp ne konuşurken günümüzde bu etkinlikler daha serbest olarak yapılmakta, anne-babalar bu etkinliklerde daha geri planda bulunmakta, gençler birbirleriyle yalnız kalıp görüşebilmektedirler. Evlilik adetlerinde göze çarpan önemli bir değişiklik de, düğün sürecinde gözlenmekte, zamana yayılan ‘büyük harman’, ‘küçük harman’ gibi ayrıntılı ve masraflı adetlerin daha basit ve kısa süren uygulamalarla gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Yine de Anadolu’da da mevcut olan kına gecesi gibi uygulamalar hemen hiçbir değişikliğe uğramaksızın devam ettirilmiştir.

İnsan hayatının son safhasını oluşturan ölüm konusunda diğer aşamalardan farklı olarak cenazenin yıkaması, kefenlemesi, cenaze namazı ve cenazenin defni ile ilgili inanç, pratik ve uygulamalar bakımından ciddi bir değişiklik gözlenmemektedir. Uygulamalar büyük ölçüde dinsel karakter taşıdığından hem zaman içinde değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılmakta, hem de Anadolu’daki

uygulamalardan farklılaşmamaktadır. Ölüm üzüntüyü ve kederi ifade etmekle beraber aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendirdiği için önem arz etmektedir. Geleneksel toplumlarda insandaki bir takım biyolojik ve fizyolojik değişimler, rüyalar ve belirli hayvanların değişik davranışları ölüme işaret olarak yorumlanmıştır. Fakat günümüzde bu belirtilere eskisi kadar itibar edilmemektedir.

Batı Trakya bölgesinde, doğum, sünnet, düğün ve ölüm gibi geçiş dönemlerinde görülen gelenek ve görenekler, töre ve inançlar ile değer yargıları ileriki nesillere aktardığı için önemli unsurlardır. Aynı zamanda, insanların sahip oldukları dini ve kültürel mirasın, başka bir ülkede azınlık olarak yaşayan Türk İslam kimliğini koruması ve devamlılığını sağlaması bakımından daha da fazla önem arz etmektedir.

Sonuç olarak Batı Trakya ve özellikle Mehrikoz bölgesi halkının Türk kültürünü ayakta tutan örf, adet, gelenek, görenek ve inançların değişiklik göstermesine rağmen günümüzde de sürdüğü tespit edilmiştir. Doğum, sünnet, düğün ve ölüm gibi geçiş dönemlerinde görülen ve çalışmada bahsedilen inanç ve uygulamaların bir kısmı büyüsel pratiklerden oluşurken diğer kısmı da dinsel pratiklerden oluşmaktadır. Din bir toplumu ayakta tutmada, benliğini ve kimliğini korumada temel bir faktör olduğundan özellikle ölüm ve evliliğe ilişkin uygulamalarda gözlemlendiği gibi, dinsel içerikli uygulamalar zamana ve mekâna bağlı olarak değişiklik göstermeyip devam etmekteyken, büyüsel içerikli uygulamaların yerini modern uygulamalara bıraktığı veya bunların tamamen terk edildiği gözlenmektedir. Diğer taraftan (toprak bastı parası gibi) bazı sembolik uygulamalar kültürel bir iletişim biçimi olarak uygulanmaya devam etmektedir.

Bu sonuçlar çalışmanın başında yer verilen hipotezleri de büyük ölçüde teyit etmektedir. Hipotezlerin doğrulanmasında çalışmada yer verilen gözlemler kadar daha önce Anadolu'da yapılmış olan benzer araştırmalar da faydalı olmuş, böylelikle ortak noktalar ve paralellikler ortaya konmuştur. Çalışmanın sonuçları hipotezler doğrultusunda ele alındığında Batı Trakya'nın Mehrikoz bölgesinde yaşayan halkın, kökenleri Anadolu'ya uzanan ortak bir kültürün bu bölgedeki

devamını temsil ettiği, bölgenin yerel kültürünün kendi içinde bütünlük gösteren geniş bir coğrafyanın hâkim kültürüyle uyumlu olduğu ve büyük ölçüde İslam dininin temel akideleriyle şekillendiği ortaya çıkmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

ASLANTÜRK Zeki ve AMMAN M. Tayfun, **Sosyoloji, Kavramlar-Kurumlar-Süreçler-Teoriler**, Çamlıca Yay., 4. Baskı, İstanbul 2001.

AYDIN Mustafa, **Kurumlar Sosyolojisi**, Vadi Yay., 2. Baskı, Ankara 2000..

BOTTOMORE Tom B., **Toplumbilim, Sorunlarına ve Yazınına İlişkin Bir Kılavuz**, Çev. Ünsal Oskay, Doğan Yay., Ankara 1977.

CİHAN Ahmet, **Diyarbakır'da Ölüm Sonrasında Gerçekleştirilen Taziye Geleneği Ve Seremoniler**, <http://-www.akader.info/sbard/sayilar/2006Mart/1.pdf> Son erişim; 15 Ocak 2008.

ÇETİN Çulpan Zaripova, “Tatar Türklerinin Düğün Geleneği”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, c.2, sy. 3 (Eylül 2005). http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKB-IL-IM/culpan_zaripova_tatar_dugun.pdf Son erişim; 15 Ocak 2008.

DEMİR Ömer & ACAR Mustafa, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Vadi Yay., İstanbul 1997.

DİKİLİTAŞ Tuba, **Şanlıurfa'da Evlenme Gelenekleri ve Törenleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Ün., Şanlıurfa 1997.

EMİROĞLU Kudret & AYDIN Suavi, **Antropoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yay., 1. Basım, Ankara 2003.

ERCAN Aktan Müge, **Gelibolu Yarımadası'nın Geçiş Dönemi Adetleri Üzerine Bir İnceleme (Doğum-Düğün-Ölüm)**, Basılmamış Doktora Tezi, Çanakkale 2002.

Evlenme Adetleri, Yeni Bir Ev Kurmak, Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF1A9547B61DAFFE2A99C0BFC5783A0F4C> , Son erişim; 18.01.2008.

GİDDENS Anthony, **Sosyoloji**, Ayraç Yay., Ankara 2000.

GÜNAY Ünver, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yay., İstanbul 2000.

GÜNEŞ Firdevs, **Türkler'de Defin Merasimi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri 1995.

GÜNGÖR Erol, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, Ötüken Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul 1984.

GÜNGÖR Erol, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, Ötüken Neşriyat, 5 Baskı, İstanbul 1986.

GÜVENÇ Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, 11. Baskı, İstanbul Ekim 2005.

HALAÇOĞLU Yusuf ve EREN Halit, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 5, “Batı Trakya Maddesi”, İstanbul 1992.

HAVİLAND William A., **Kültürel Antropoloji**, Çev. Hüsamettin İnanç ve Seda Çif-tçi, Kaknüs Yay., İstanbul 2002.

KIEL Machiel, **DİA**, c. 14, “Gümölcine Maddesi”, İstanbul 1996.

KOTTAK Conrad Phillip, **Antropoloji, İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış**, Ütopya Yay., Ankara 2002.

KURT Abdurrahman, **Osmanlı Ailesi, Bursa Sicillerine Göre (1839-1876)**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 1998.

KURT Abdurrahman, “Toplum ve Din”, **Sosyolojiye Giriş**, SEZAL İhsan ve Diğerleri, Martı Yay., Ankara 2002, ss. 493-570.

MERTER Feridun, **1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler (Malatya Örneği)**, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara 1990..

MORRİS Brian, **Din Üzerine Antropolojik İncelemeler**, Çev. Tayfun Atay, İmge Kitabevi., Birinci Baskı, Ankara, 2004.

NİRUN Nihat, **Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1994.

OKUMUŞ Ejder, **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan Yay., İkinci Baskı, İstanbul 2006.

ONUR Bekir, **Türkiye’de Çocukluğun Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara 2005.

ÖRNEK Sedat Veyis, **100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane**, Gerçek Yay., İstanbul 1971.

ÖRNEK Sedat Veyis, **Geleneksel Kültürümüzde Çocuk**, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara 1979.

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, M.E.B. Yay., c. 1, 2, 3, 4., İstanbul 2000.

PEHLIVANLI Fatma, **Kırıkkale İlinin Keskin İlçesine Bağlı Olan Memetbeyobası'nın Düğün Gelenekleri, Kına Adetleri, Gelin Övme ve Gelin Güldürme Havaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Hacettepe Ün. Ankara 1997.

SAYIN Önal, **Sosyolojiye Giriş**, Üniversite Kitapları, İzmir 1994.

SEZAL İlhan ve Diğerleri, **Sosyolojiye Giriş**, Martı Kitap ve Yay.,Ankara 2002.

SİPAHİ Deniz, “Leylek Hikayesi Tarihe Karıştı”, <http://www.milliyet.com.tr/2004/01/19/ege/yazsipahi.html>, Son Erişim 24.02.2008.

SUBAŞI Necdet, “Kültürel Mirasın Çeşitliliği ve Seçicilik Sorunu”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, (Modernliğin Gölgesinde; Gelenek), Sayı 25, Kasım-Aralık-Ocak 2003-04, Ankara 2003. ss. 135-144.

ŞENEL Ahmet, **Niğde İlindeki Yaygın Halk İnanışları**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Ün., Elazığ 2001.

ŞİMŞEK Sefa, **Törelerin Aynasında Doğu ile Batı, Kan davası ve Düello Gelenekleri**, Asa Kitabevi, Bursa 1998.

TATLILIOĞLU Durmuş, **Türkmen İrımları (Halk İnançları)**, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/dergi.php?name1=ilahiyatfakultesi&yil=2000&cilt=4&sayi=1> , Son erişim; 18 Ocak 2008.

TEZCAN Mahmut, **Türk Ailesi Antropolojisi**, İmge Yay., Ankara 2000.

VURAL Mehmet, “Gelenek ve Dinlerin Aşkın Birliği”, **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, (Modernliğin Gölgesinde; Gelenek), sy. 25, Kasım-Aralık-Ocak 2003-04, Ankara 2003, ss. 161-175.

WOLF Eric R., **Köylüler**, Çeviren; Abdülkerim Sönmez, İmge Kitapevi, Ankara 2000.

YILDIZ Murat, **Ölüm Kaygısı ve Dindarlık**, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir 2006.

YILMAZ Hüseyin, “Türk Müslümanlığı, Dindarlık ve Modernlik”, **İslamiyat Dergisi**, c. 5, sy. 4, Ekim-Aralık 2002, ss. 57-66